A TÖRVÉNYSZÉK ÍTÉLETE (nyolcadik tanács)

2011. június 16. *

A T-208/08. és T-209/08. sz. egyesített ügyekben,

a **Gosselin Group NV**, korábban Gosselin World Wide Moving NV (székhelye: Deurne [Belgium], képviselik: F. Wijckmans és S. De Keer ügyvédek)

felperesnek a T-208/08. sz. ügyben,

a **Stichting Administratiekantoor Portielje** (székhelye: Rotterdam [Hollandia], képviseli: D. Van hove ügyvéd)

felperesnek a T-209/08. sz. ügyben

* Az eljárás nyelve: holland.

az **Európai Bizottság** (képviselik: A. Bouquet és F. Ronkes Agerbeek, meghatalmazotti minőségben)

alperes ellen

a 2009. július 24-i C (2009) 5810 végleges bizottsági határozattal módosított, az EK [81.] cikk és az EGT-megállapodás 53. cikke szerinti eljárás[ban] (COMP/38.543 – „nemzetközi költöztetési szolgáltatások”-ügy) 2008. március 11-én hozott C (2008) 926 végleges bizottsági határozat megsemmisítése iránti kérelem, valamint másodlagosan a felperesekre kiszabott bírság törlése vagy csökkentése iránti kérelem tárgyában,

A TÖRVÉNYSZÉK (nyolcadik tanács),

tagjai: S. Papasavvas, elnökként eljárva, N. Wahl és A. Dittrich (előadó) bírák,

hivatalvezető: J. Plingers tanácsos,

tekintettel az írásbeli szakaszra és a 2010. április 29-i tárgyalásra,

meghozta a következő

Ítéletet

A tényállás

1. *A jogvita tárgya*

1 Az EK [81.] cikk és az EGT-megállapodás 53. cikke szerinti eljárás[ban] (COMP/38.543 – „nemzetközi költöztetési szolgáltatások”-ügy) 2008. március 11-én hozott C (2008) 926 végleges bizottsági határozat (a továbbiakban: határozat) szerint, amelynek összefoglalóját az *Európai Unió Hivatalos Lapjának* 2009. augusztus 11-i számában (HL C 188., 16. o.) tették közzé, a Gosselin Group NV az árak közvetlen vagy közvetett rögzítésére, a piac felosztására és a közbeszerzési eljárás manipulálására irányuló kartellben vett részt a nemzetközi költöztetési szolgáltatások piacán Belgiumban. Az Európai Közösségek Bizottsága előadja, hogy a kartell csaknem 19 éven keresztül (1984 októberétől 2003. szeptemberéig) működött. Tagjai rögzítették az árakat, hamis árajánlatokat (úgynevezett „látszatárajánlatokat”) tettek az ügyfeleknek, és egy pénzügyi kompenzációs rendszer (a továbbiakban: jutalékok) révén kölcsönösen kártalanították egymást az elutasított ajánlatokért.

2. *A felperesek*

2 A T-208/08. sz. ügy felperesét, a Gosselin Groupot (a továbbiakban: Gosselin) 1983-ban alapították, és 2007. december 20. óta e cégnév alatt tevékenykedik. A Gosselin részvényeinek 92%-ával a T-209/08. sz. ügy felperese, a Stichting Administratiekantoor Portielje (a továbbiakban: Portielje), 8%-ával pedig a Vivet en Gosselin NV rendelkezik. Ez utóbbi 99,87%-ban a Portieljéhez, egy olyan alapítványhoz tartozik, amely üzleti tevékenységet nem végez, és a vezetés egységének biztosítása érdekében családi részvényeseket egyesít.

3 A 2006. június 30-án lezárt pénzügyi évben a Gosselin 143 639 000 euró konszolidált világméretű forgalmat, a Portielje pedig 0 euró konszolidált világméretű forgalmat ért el.

3. *A közigazgatási eljárás*

4 A határozat szerint a Bizottság hivatalból indította meg az eljárást, mivel olyan információkkal rendelkezett, amelyek szerint egyes, a nemzetközi költöztetések ágazatában tevékenykedő belga társaságok olyan megállapodásokban vettek részt, amelyek az EK 81. cikkben foglalt tilalom hatálya alá eshetnek.

5 Így az [EK 81.] és az [EK 82.] cikk végrehajtásáról szóló első, 1962. február 6-i 17. tanácsi rendelet (HL 13., 204. o.; magyar nyelvű különkiadás 8. fejezet, 1. kötet, 3. o.) 14. cikkének (3) bekezdése alapján 2003 szeptemberében az Allied Arthur Pierre NV, az Interdean NV, a Transworld International NV és a Ziegler SA társaságnál be nem jelentett vizsgálatokat végeztek. E vizsgálatokat követően az Allied Arthur Pierre a kartellügyek esetében a bírságok alóli mentességről és a bírságok csökkentéséről szóló

bizottsági közlemény (HL 2002. C 45., 3. o.; magyar nyelvű különkiadás 8. fejezet, 2. kötet, 155. o.) alapján mentesség, illetve a bírság csökkentése iránti kérelmet nyújtott be. Az Allied Arthur Pierre elismerte a jutalékokra és a látszatárajánlatokra vonatkozó megállapodásokban való részvételét, felsorolta a részt vevő versenytársakat, többek között egy a Bizottság szervezeti egységei által korábban nem ismert versenytársat, és a szóbeli nyilatkozatait megerősítő dokumentumokat nyújtott be.

6 Az [EK] 81. és [EK] 82. cikkben meghatározott versenyszabályok végrehajtásáról szóló, 2002. december 16-i 1/2003/EK tanácsi rendelet (HL 2003. L 1., 1. o.; magyar nyelvű különkiadás 8. fejezet, 2. kötet, 205. o.) 18. cikke alapján írásban több tájékoztatáskérést intéztek a versenyellenes megállapodásokban részt vevő vállalkozásokhoz, a versenytársakhoz, valamint egy szakmai szervezethez. A kifogásközlést 2006. október 18-án fogadták el, és több társasággal közölték. A kifogásközlésre valamennyi címzett válaszolt. Képviselőik – az Amertranseuro International Holdings Ltd, a Stichting Administratiekantoor Portielje, a Team Relocations Ltd és a Trans Euro Ltd képviselői kivételével – éltek a Bizottság aktájában foglalt dokumentumokba való betekintési jogukkal, amely dokumentumok kizárólag a Bizottság helyiségeiben voltak hozzáférhetők. A betekintést 2006. november 6. és 29. között tették lehetővé számukra. A meghallgatásra 2007. március 22-én került sor.

7 A Bizottság 2008. március 11-én elfogadta a határozatot.

4. *A határozat*

8 A Bizottság azt állítja, hogy a határozat címzettjei, köztük a felperesek, a nemzetközi költöztetési szolgáltatások ágazatában Belgiumban kartellben vettek részt, illetve felelősek azért. A kartell résztvevői legalább 1984-től 2003-ig rögzítették az árakat, felosztották egymás között az ügyfeleket, és manipulálták a közbeszerzési eljárásokat. Ennélfogva elkövették az EK 81. cikk egységes és folyamatos megsértését.

9 A Bizottság szerint az érintett szolgáltatások magukban foglalják mind a természetes személyek – azaz magánszemélyek, valamint vállalkozások, illetve közintézmények alkalmazottai – javainak, mind pedig a vállalkozások, illetve közintézmények javainak költöztetését. E költöztetések jellemzője, hogy Belgium jelenti azok kiindulási, illetve célpontját. Figyelemmel továbbá azon tényre, hogy a kérdéses, nemzetközi költöztetéssel foglalkozó társaságok mindegyike Belgiumban rendelkezik székhellyel, és a kartell Belgiumban folytatta tevékenységét, a Bizottság megállapította, hogy a kartell földrajzi központja Belgium.

10 A Bizottság a nemzetközi költöztetési szolgáltatások területén Belgiumban létrejött kartell résztvevőinek összesített forgalmát a 2002-es évre vonatkozóan 41 millió euróra becsülte. Mivel az ágazat méretét körülbelül 83 millió euróra becsülte, a részt vevő vállalkozások összesített piaci részesedését körülbelül 50%-ban állapította meg.

11 A Bizottság kifejti, hogy a kartell különösen arra irányult, hogy magas árakat vezessenek be és tartsanak fenn, és ezzel egy időben, illetve ezt követően egymás között olyan különböző formában felosszák a piacot, mint az árakra vonatkozó megállapodások, a piac hamis árajánlatok (látszatárajánlatok) rendszere révén való felosztására vonatkozó megállapodások, valamint az elutasított ajánlatok vagy az ajánlattételtől való tartózkodás esetén pénzügyi kompenzációt nyújtó rendszerre (jutalékok) vonatkozó megállapodások.

12 A Bizottság megállapítja, hogy 1984 és a 90-es évek eleje között a kartell többek között az árak rögzítésére vonatkozó írásbeli megállapodások alapján működött. Ezzel párhuzamosan bevezették a jutalékokat és a látszatárajánlatokat is. A jutalék a végső ár olyan rejtett eleme, amelyet a fogyasztónak kellett megfizetnie, anélkül hogy megfelelő ellenszolgáltatást kapott volna érte. Olyan pénzösszeget jelent ugyanis, amelyet a nemzetközi költöztetésre vonatkozó szerződést elnyerő költöztető társaságnak kellett megfizetnie azon versenytársak számára, amelyek nem kapták meg a szerződést, függetlenül attól, hogy ez utóbbiak szintén benyújtottak-e ajánlatot, vagy tartózkodtak attól. Azon költöztető társaságoknak járó egyfajta pénzügyi kompenzációról van tehát szó, amelyek nem nyerték el a szerződést. A kartell tagjai kölcsönösen számlázták

a jutalékokat az elutasított vagy olyan ajánlatok után, amelyek megtételétől tartózkodtak, fiktív szolgáltatásokra hivatkozva, és e jutalékok összegét kiszámlázták az ügyfeleknek. A Bizottság szerint úgy kell tekinteni, hogy e magatartás a Belgiumban nyújtott nemzetközi költöztetési szolgáltatások árainak közvetett rögzítését jelenti.

13 E kartell tagjai együttműködtek olyan látszatárajánlatok tételében is, amelyek tévesen elhitették az ügyfelekkel, azaz a költöztetést fizető munkáltatókkal, hogy versenyen alapuló kritériumok szerint választhatnak. A látszatárajánlat az ügyfélnek vagy a költöző személynek olyan költöztető társaság által tett álárajánlat, amely nem szándékozott a költöztetést végrehajtani. Látszatárajánlatok tétele keretében a szerződést elnyerni kívánó költöztető társaság (a továbbiakban: kérelmező társaság) úgy járt el, hogy az intézmény vagy a vállalkozás közvetlenül vagy a költözni kívánó személy révén közvetve több árajánlatot kapjon. E célból a kérelmező társaság megjelölte versenytársainak azon árat, biztosításidíj-mértéket és raktározási költségeket, amelyeken a szolgáltatást számlázniuk kellett. Ezt követően ezen, a kérelmező társaság által javasolt árnál magasabb árat adták meg a látszatárajánlatokban. A Bizottság szerint, mivel a munkáltató rendszerint a legalacsonyabb árat ajánló költöztető társaságot választja, az ugyanazon nemzetközi költöztetésben érintett társaságok főszabály szerint előre tudták, melyikük nyerheti el az e költöztetésre vonatkozó szerződést.

14 Továbbá a Bizottság kiemeli, hogy a költöztető társaság által kért ár magasabb lehetett, mint amilyen egyébként lett volna, mivel az ugyanazon költöztetésben érintett többi társaság olyan látszatárajánlatokat tett, amelyekben a kérelmező társaság által megjelölt ár szerepelt. Például a Bizottság a határozat (233) preambulumbekezdésében az Allied Arthur Pierre 1997. július 11-i belső e-mailjét idézi, amely szerint: „[A]z ügyfél két [látszatárajánlatot] kért, így magasabb árat kérhetünk." Ennélfogva a Bizottság úgy érvel, hogy az ügyfeleknek tett látszatárajánlatokkal manipulálták a közbeszerzési

eljárást, ily módon az összes ajánlatban szándékosan a kérelmező társaság áránál magasabb árakat jelöltek meg, illetve ezen árak mindenképpen magasabbak voltak, mint amilyenek versenykörnyezetben lettek volna.

15 A Bizottság előadja, hogy e megállapodások 2003-ig fennálltak. Szerinte ezen összetett tevékenységek ugyanazon célt szolgálták, azaz az árak rögzítését, a piac felosztását és így a verseny torzítását.

16 Következésképpen a Bizottság elfogadta a határozat rendelkező részét, amelynek 1. cikke a következőképpen szól:

„A következő vállalkozások Belgiumban a nemzetközi költöztetési szolgáltatások árainak közvetlen és közvetett rögzítésével, a piac egy részének egymás közötti felosztásával, valamint a közbeszerzési eljárás manipulálásával a megjelölt időszakokban megsértették az [EK] 81. cikk (1) bekezdését:

[…]

c) [a Gosselin] 1992. január 31-től 2002. szeptember 18-ig; [a Portieljével] együtt 2002. január 1-jétől 2002. szeptember 18-ig;

[…]”

17 Következésképpen a határozat 2. cikkének e) pontjában a Bizottság 4,5 millió euró bírságot szabott ki a Gosselinre, amelyből 370 000 euró megfizetéséért a Portielje egyetemlegesen felel.

18 A bírságok összegének kiszámítása érdekében a Bizottság a határozatban az 1/2003/EK rendelet 23. cikke (2) bekezdésének a) pontja alapján kiszabott bírságok megállapításáról szóló közleményében (HL 2006. C 210., 2. o., a továbbiakban: 2006. évi bírságkiszabási iránymutatás) bemutatott módszert alkalmazta.

19 A Bizottság 2009. július 24-én elfogadta a C (2009) 5810 végleges határozatot, amely a Gosselinnel és a Portieljével szemben kiszabott bírság alapösszegének kiszámításakor figyelembe veendő eladások értéke tekintetében módosította a határozatot. Következésképpen a Gosselinnel szemben kiszabott bírságot 3,28 millió euróra csökkentették, amelyből 270 000 euró megfizetéséért a Portielje egyetemlegesen felel.

Az eljárás és a felek kérelmei

20 A Törvényszék Hivatalához 2008. június 4-én benyújtott keresetleveikkel a felperesek előterjesztették a jelen kereseteket.

21 A Törvényszék nyolcadik tanácsának elnöke a 2010. március 5-i végzésével a Törvényszék eljárási szabályzatának 50. cikke alapján a szóbeli szakasz lefolytatása és ítélethozatal céljából egyesítette a T-208/08. és T-209/08. sz. ügyeket.

22 Az előadó bíró jelentése alapján a Törvényszék (nyolcadik tanács) úgy határozott, hogy megnyitja a szóbeli szakaszt, és néhány kérdést tesz fel a Bizottságnak. A Törvényszék a 2010. április 29-én tartott tárgyaláson meghallgatta a felek szóbeli előadásait és a Törvényszék által feltett kérdésekre adott válaszaikat.

23 A T-208/08. sz. ügyben a Gosselin azt kéri, hogy a Törvényszék:

– a rá vonatkozó részében semmisítse meg a határozatot,

– másodlagosan a rá vonatkozó részében semmisítse meg a határozat 1. cikkét annyiban, amennyiben az megállapítja, hogy 1992. január 31-től 2002. szeptember 18-ig folyamatos jogsértésben vett részt, és az így kiigazított időtartamnak megfelelően csökkentse a 2. cikkben vele szemben kiszabott bírságot;

– másodlagosan a rá vonatkozó részében semmisítse meg a határozat 2. cikkének e) pontját, és következésképpen csökkentse a 2. cikkben kiszabott bírságot;

– a Bizottságot kötelezze a költségek viselésére.

24 A T-209/08. sz. ügyben a Portielje azt kéri, hogy a Törvényszék:

– a rá vonatkozó részében semmisítse meg a határozatot;

– másodlagosan a rá vonatkozó részében semmisítse meg a határozat 2. cikkének e) pontját, és következésképpen csökkentse a 2. cikkben kiszabott bírságot;

– a Bizottságot kötelezze a költségek viselésére.

25 A T-208/08. és T-209/08. sz. ügyekben a Bizottság azt kéri, hogy a Törvényszék:

– a keresetet utasítsa el;

– a felpereseket kötelezze saját költségeik viselésére, adott esetben a Bizottság költségeinek méltányos részével növelve.

A jogkérdésről

26 A Gosselin három, a határozat megsemmisítésére és a bírság törlésére, illetve csökkentésére irányuló jogalapra hivatkozik. A Portielje, amelyet a Bizottság a Gosselin anyavállalataként nevezett meg, két további, a vállalkozás fogalmára és a Gosselin által elkövetett jogsértések betudhatóságára vonatkozó jogalapra hivatkozik. Egyebekben a Portielje által felhozott jogalapok megegyeznek a Gosselin által hivatkozottakkal.

27 A harmadik, negyedik és ötödik jogalapra vonatkozó előzetes észrevételként a Portielje kiemeli, hogy azon cselekményeket, amelyek a versenyjog megsértésének minősülhetnek, kizárólag a Gosselin követte el, és ő maga csak akkor vonható felelősségre, ha a versenyjog alapján megállapítható a Gosselin felelőssége.

1. *A Portieljének az EK 81. cikk megsértésére alapított, első és második jogalapjáról*

28 Első jogalapjával a Portielje előadja, hogy ő nem a közösségi versenyjog értelmében vett vállalkozás. Második jogalapja keretében úgy érvel, hogy nem állapítható meg a Gosselin által elkövetett cselekményekért való egyetemleges felelőssége.

A felek érvei

A Portielje érvei

29 A Portielje úgy érvel, hogy ő nem a közösségi versenyjog értelmében vett vállalkozás, mivel nem folytat gazdasági tevékenységet. E tekintetben kifejti, hogy az áruk vagy szolgáltatások semmilyen piacán nem tevékenykedik, és kizárólag letétkezelő minőségben rendelkezik azon részvényekkel, amelyekkel korábban maguk a családi részvényesek rendelkeztek. E részvényeket értékesítés céljából semmilyen piacra nem lehet bevezetni, és a Portielje nem ajánlkozik semmilyen módon arra sem, hogy harmadik személyek részvényeit kezelje. Következésképpen a Portielje „stichting" (alapítvány) nem tartozik Hollandiában a társasági adó vagy a forgalmi adó hatálya alá. Ebből következik, hogy a Portielje szerint közte és a Gosselin között nincsen anya-/leányvállalat kapcsolat.

30 Válaszában a Portielje kiemeli, hogy e jogalap határozottan elkülönül az arra alapított második jogalapjától, hogy a Gosselin által elkövetett jogsértések nem tudhatók be a Portieljének.

31 E második kérdést illetően a Portielje előadja, hogy a leányvállalat magatartásának az anyavállalatnak való betudhatósága mindig az irányítási jogkör tényleges gyakorlásának megállapításától függ. Ő azonban semmilyen meghatározó befolyást nem gyakorolt a Gosselin üzleti vagy stratégiai politikájára. Először is kiemeli, hogy igazgatósága *(bestuur)* először 2004. november 5-én, tehát jóval a jogsértés végét követően ülésezett. Mivel igazgatósága az érintett időszakban nem ülésezett, gyakorlatilag lehetetlen, hogy a Portielje befolyást gyakorolt volna a Gosselinre. Másodszor a Portielje tevékenysége kizárólag abban áll, hogy a Gosselin részvényeseinek közgyűlésén gyakorolja a szóban forgó részvényekhez kapcsolódó szavazati jogokat. A Portielje egyetlen (közvetett) lehetősége a Gosselin politikájának befolyásolására tehát az lett volna, hogy e társaság közgyűlésén gyakorolja e szavazati jogokat. Márpedig bizonyított, hogy a releváns időszakban (2002. január 1-jétől szeptember 18-ig) a Gosselin részvényesei egyetlen közgyűlést sem tartottak. Harmadszor a Portielje az érintett időszakban egyáltalán nem befolyásolta a Gosselin igazgatótanácsának összetételét. A Gosselin igazgatótanácsának tagjai már igazgatók voltak azt megelőzően, hogy a Portielje letétkezelő minőségben megkapta volna a Gosselin részvényeit.

32 Következésképpen a Portielje úgy véli, hogy még ha feltételezzük is, hogy a Bizottság hivatkozhat a 100%-os részesedésre vonatkozó ítélkezési gyakorlatból eredő vélelemre (a Törvényszék T-354/94. sz., Stora Kopparbergs Bergslags kontra Bizottság ügyben 1998. május 14-én hozott ítéletének [EBHT 1998., II-2111. o.] 79. pontja), e vélelmet ezen bizonyított adatok megdöntik.

33 Válaszában hozzáteszi, hogy a Portielje, illetve a Gosselin igazgatótanácsa csak részben áll ugyanazon tagokból. A Portielje igazgatótanácsát alkotó hat személynek csak a fele ülésezett a Gosselin igazgatótanácsában is. Továbbá a Portielje az alapszabályának megfelelően járt el, mivel a 2002-es évre vonatkozó éves beszámoló írásban készült el.

A Bizottság érvei

34 A Bizottság kifejti, hogy azért tartja a Portieljét egyetemlegesen felelősnek a Gosselin által elkövetett cselekményekért, mivel e két jogalany között jelentős szervezeti és funkcionális kapcsolatok vannak. A Bizottság azonban a Portieljét önmagában nem vállalkozásnak, hanem inkább a jogsértést elkövető vállalkozás részének tekintette. E két jogalanynak a külön jogi személyiségükből eredő formai elkülönülése a versenyszabályok alkalmazása során nem zárhatja ki piaci magatartásuk egységességét.

35 A Bizottság kiemeli, hogy a Portielje egyetemleges felelősségét elsősorban az abból levont vélelemre alapította, hogy e jogalany a Gosselin tőkéjének szinte egészével rendelkezik. A Portielje azon állítása, miszerint igazgatótanácsa először csak 2004. november 5-én, a jogsértés megszűnése után ülésezett, ellentmond saját alapszabálya szövegének. Továbbá e körülmény nem jelenti azt, hogy a Portielje nem gyakorolt meghatározó befolyást a Gosselin üzleti vagy stratégiai politikájára. Még az igazgatótanácsa üléseinek hiányában is lehetősége volt arra, hogy e politikára közvetlen befolyást gyakoroljon, mivel igazgatóságának három fő tagja ugyanakkor a Gosselin igazgatótanácsának tagja is volt.

A Törvényszék álláspontja

36 Noha a Bizottság a Portielje két jogalapját együtt kezelte, azokat külön kell megvizsgálni.

Az első jogalapról

37 Első jogalapjával a Portielje előadja, hogy ő nem a közösségi versenyjog értelmében vett vállalkozás. E tekintetben meg kell állapítani, hogy mind az EK 81. cikk, mind pedig az 1/2003 rendelet 23. cikke csak a vállalkozások magatartására alkalmazandó (a Bíróság C-204/00. P., C-205/00. P., C-211/00. P., C-213/00. P., C-217/00. P. és C-219/00. P., Aalborg Portland és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben 2004. január 7-én hozott ítéletének [EBHT 2004., I-123. o.] 59. pontja).

38 Márpedig a Bizottság az ellenkérelemben maga is elismeri, hogy a Portielje „önmagában nem vállalkozás".

39 A Bizottság ugyan azt is állítja, hogy a Portielje „a jogsértést elkövető vállalkozás része", és hogy e két jogalanynak a külön jogi személyiségükből eredő formai elkülönülése a versenyszabályok alkalmazása során nem zárhatja ki piaci magatartásuk egységességét. Ezen érvelés azonban összekever két külön fogalmat, azaz a vállalkozás fogalmát és a leányvállalat magatartása anyavállalatnak való betudhatóságának fogalmát.

40 Igaz, hogy a Bíróság ítélkezési gyakorlata szerint a vállalkozás versenyjogi fogalmát úgy kell értelmezni, hogy az a szóban forgó megállapodás tárgya szempontjából egy gazdasági egységet jelent, még akkor is, ha jogi szempontból e gazdasági egység több természetes vagy jogi személyből áll (a 170/83. sz. Hydrotherm-ügyben 1984. július 12-én hozott ítélet [EBHT 1984., 2999. o.] 11. pontja). Ugyanígy az állandó ítélkezési gyakorlat szerint az a körülmény, hogy a leányvállalat külön jogi személyiséggel rendelkezik, nem elegendő ahhoz, hogy kizárja annak lehetőségét, hogy magatartását az anyavállalatnak tudják be, különösen akkor, amikor a leányvállalat nem önálló módon határozza meg piaci magatartását, hanem lényegében az anyavállalat által neki adott utasításokat követi (a Bíróság 48/69. sz., Imperial Chemical Industries kontra Bizottság ügyben 1972. július 14-én hozott ítéletének [EBHT 1972., 619. o.] 132. és

133. pontja, valamint a C-286/98. P. sz., Stora Kopparbergs Bergslags kontra Bizottság ügyben 2000. november 16-án hozott ítéletének [EBHT 2000., I-9925. o.] 26. pontja).

41 A fent említett ügyekben azonban nem volt vitatott, hogy az anyavállalat vállalkozás, még ha az nem is vett részt a szankcionált magatartásban. A gazdasági egység fogalmát, amely több különálló jogi személyiséget is magában foglalhat, tehát azért vezették be, hogy valamely jogalany (a leányvállalat) magatartását be lehessen tudni egy másik jogalanynak (az anyavállalatnak), nem pedig azért, hogy megalapozza az anyavállalat vállalkozási minőségét. A gazdasági egység fogalma következésképpen nem orvosolhatja az anyavállalat vállalkozási minőségének hiányát.

42 Ebből következik, hogy az EK 81. cikk megsértését elkövető vállalkozás anyavállalata nem szankcionálható az EK 81. cikk alapján hozott határozattal, ha saját maga nem vállalkozás.

43 Ennélfogva meg kell vizsgálni, hogy a Portielje vállalkozás-e.

44 A versenyjogban a vállalkozás fogalma az ítélkezési gyakorlat szerint minden gazdasági tevékenységet folytató jogalanyra kiterjed, függetlenül e jogalany jogállásától és finanszírozási módjától (a Bíróság C-41/90. sz., Höfner és Elser ügyben 1991. április 23-án hozott ítéletének [EBHT 1991., I-1979. o.] 21. pontja).

45 A jelen ügyben kizárólag azon kérdés vitatott, hogy a Portielje végez-e gazdasági tevékenységet.

46 Nem vitatott, hogy a Portielje nem végez közvetlen gazdasági tevékenységet. E tekintetben a Portielje kifejtette, hogy az áruk vagy szolgáltatások semmilyen piacán nem tevékenykedik, kizárólag letétkezelő minőségben rendelkezik azon részvényekkel, amelyekkel korábban maguk a családi részvényesek rendelkeztek, e részvényeket értékesítés céljából nem lehet bevezetni a piacra, és a Portielje nem ajánlkozik arra sem, hogy harmadik személyek részvényeit kezelje. A Bizottság ezen állításokat nem vitatja.

47 A Bizottság azonban a Bíróság egyik ítéletére támaszkodik annak állításakor, hogy a Portielje közvetetten részt vesz a Gosselin által folytatott gazdasági tevékenységben. A Bíróság ugyanis megállapította, hogy azon jogalanyt, amely valamely társaságban irányítást megalapozó részesedésekkel rendelkezik, és ténylegesen gyakorolja ezen irányítást azáltal, hogy közvetlenül vagy közvetve beavatkozik a társaság vezetésébe, úgy kell tekinteni, hogy részt vesz az irányított vállalkozás által folytatott gazdasági tevékenységben, tehát magát a jogalanyt e címen a versenyjog értelmében vett vállalkozásnak kell minősíteni. A részesedésekkel való rendelkezés azonban – még ha irányítást megalapozó részesedésekről is van szó – önmagában nem elegendő ahhoz, hogy gazdasági tevékenységnek lehessen minősíteni az e részesedésekkel rendelkező jogalany tevékenységét, ha az csak a részvényes vagy tag jogállásához kapcsolódó jogok gyakorlásával, valamint adott esetben osztalékban való részesüléssel jár, amely csupán valamely vagyontárgy tulajdonjogának haszna (lásd ebben az értelemben a Bíróság C-222/04. sz. Cassa di Risparmio di Firenze és társai ügyben 2006. január 10-én hozott ítéletének [EBHT 2006., I-289. o.] 111–113. pontját).

48 Meg kell tehát vizsgálni, hogy a Portielje „közvetlenül vagy közvetve beavatkozott-e" a Gosselin vezetésébe. E probléma nagyon hasonlít a második – a Gosselin magatartásának a Portieljének való betudhatóságával kapcsolatos – jogalap keretében döntő jelentőségű kritériummal kapcsolatos problémához. Még ha feltételezzük is ugyanis, hogy a Portielje vállalkozás, annak érdekében, hogy a Gosselin magatartását be lehessen tudni neki, meg kell vizsgálni, hogy meghatározó befolyást gyakorolt-e ez utóbbira. Márpedig a Bíróság, ellentétben azzal, ahogyan ez utóbbi probléma vonatkozásában eljárt (lásd a lenti 52. pontot), nem állapította meg a fenti 47. pontban hivatkozott Cassa di Risparmio di Firenze és társai ügyben hozott ítélet értelmében vett „beavatkozás" megdönthető vélelmét. Ezen ítéletben ugyanis arra szorítkozott, hogy a kérdést előterjesztő bíróságnak útmutatást adjon annak érdekében, hogy ez utóbbi az ezen ügyben alkalmazandó nemzeti szabályozásra tekintettel értékelni tudja a banki

alapítványoknak a banki társaságaik vezetésébe való esetleges beavatkozását. Következésképpen a jelen ügyben a „beavatkozást” a Bizottságnak kell bizonyítania.

49 E tekintetben meg kell állapítani, hogy a Bizottság annak megjegyzésére szorítkozott, hogy a Portielje a Gosselin tőkéjének szinte egészével rendelkezik, és az igazgatóságának három fő tagja ugyanakkor a Gosselin igazgatótanácsának tagja is volt. Más szóval csak szerkezeti érvekre hivatkozott, amelyek egyébként a meghatározó befolyás gyakorlásának – elkülönülő – fogalmába tartoznak. Nem szolgált azonban semmilyen, annak alátámasztására alkalmas konkrét bizonyítékkal, hogy a Portielje valóban beavatkozott a Gosselin vezetésébe.

50 Ebből következik, hogy a Bizottság nem bizonyította, hogy a Portielje az EK 81. cikk értelmében vett vállalkozás, ennélfogva az e felperes által felhozott jogalapnak helyt kell adni.

A második jogalapról

51 A teljesség kedvéért meg kell vizsgálni, hogy – feltéve, hogy a Portielje vállalkozás – a Gosselin magatartása betudható-e neki arra hivatkozva, hogy ez utóbbira „meghatározó befolyást” gyakorolt.

52 E tekintetben a Bizottság azon ítélkezési gyakorlatra támaszkodik, miszerint abban az esetben, ha az anyavállalat a jogsértő magatartást tanúsító leányvállalata tőkéjének 100%-ával rendelkezik, fennáll azon megdönthető vélelem, miszerint az említett

anyavállalat meghatározó befolyást gyakorol leányvállalata magatartására (lásd ebben az értelemben a Bíróság 107/82. sz., AEG-Telefunken kontra Bizottság ügyben 1983. október 25-én hozott ítéletének [EBHT 1983., 3151. o.] 50. pontját). Ennélfogva, amikor az anyavállalat a közösségi bíróság előtt vitatja a Bizottság azon határozatát, amely megállapítja a leányvállalata által tanúsított magatartásért való egyetemleges felelősségét, az anyavállalat feladata e vélelem megdöntése olyan bizonyítékok benyújtásával, amelyek alkalmasak a leányvállalat önállóságának alátámasztására (lásd a Bíróság C-97/08. P. sz., Akzo Nobel és társai kontra Bizottság ügyben 2009. szeptember 10-én hozott ítéletének [EBHT 2009., I-8237. o.] 60. pontját és az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlatot).

53 A jelen ügyben a Portielje a Gosselin tőkéjének szinte egészével rendelkezik. Márpedig ténylegesen sikerült megdöntenie az arra vonatkozó vélelmet, hogy a Gosselinre meghatározó befolyást gyakorol.

54 Először is a Portielje kiemeli, hogy igazgatótanácsa először 2004. november 5-én, tehát több mint két évvel a jogsértés végét – 2002. szeptember 18-át – követően ülésezett. A Bizottság ezzel szemben úgy érvel, hogy mivel a Portieljét 2001 júniusában alapították, és alapszabálya előírja, hogy az igazgatótanács évente legalább egyszer ülésezik, e magatartás ellentétes saját alapszabályának szövegével. Az alapítványnál a Gosselin részvényeire vonatkozó igazolások kiadását azonban csak 2002. december 11-én foglalták okiratba. Továbbá a Portielje alapszabályának 5.2. cikke az írásbeli döntéshozatalt is lehetővé teszi. A Portielje szerint – és a Bizottság ezen állítást nem vitatta – a 2004. november 5-i ülést megelőzően erre csak egyetlen egyszer, azaz 2003. március 10-én került sor a 2002-es évre vonatkozó éves beszámoló elkészítésekor. Következésképpen meg kell állapítani, hogy a Portielje az alapszabályának megfelelően járt el, és mind a 2003. március 10-i írásbeli eljárásra, mind pedig a 2004. november 5-i első formális ülésre a jogsértés végét követően került sor. Ennélfogva pusztán ezen okból kizárt az, hogy a Portielje a leányvállalatának magatartására meghatározó befolyást gyakorolt.

55 Másodszor a Portielje tevékenysége kizárólag abban áll, hogy a Gosselin részvényeseinek közgyűlésén gyakorolja a szóban forgó részvényekhez kapcsolódó szavazati

jogokat. A Portielje egyetlen lehetősége a Gosselin politikájának befolyásolására tehát az lett volna, hogy e társaság közgyűlésén gyakorolja e szavazati jogokat. Márpedig bizonyított, hogy az érintett időszakban (2002. január 1-jétől 2002. szeptember 18-ig) a Gosselin részvényesei egyetlen közgyűlést sem tartottak.

56 Harmadszor a Portielje kiemeli, hogy az érintett időszakban egyáltalán nem befolyásolta a Gosselin igazgatótanácsának összetételét. A Bizottság úgy érvel, hogy a Portieljének még az igazgatótanácsa üléseinek hiányában is lehetősége volt arra, hogy a Gosselin üzleti és stratégiai politikájára közvetlen befolyást gyakoroljon, mivel az igazgatóságának három fő tagja ugyanakkor a Gosselin igazgatótanácsának tagja is volt. A Portielje azonban alappal jegyzi meg, hogy igazgatótanácsa és a Gosselin igazgatótanácsa csak részben áll ugyanazon tagokból. A Portielje igazgatótanácsát alkotó hat személynek csak a fele ülésezett a Gosselin igazgatótanácsában is. Az érintett időszakban a Portielje nem változtatta meg a Gosselin igazgatótanácsának összetételét. A Gosselin igazgatótanácsának tagjai már e társaság igazgatói voltak azt megelőzően, hogy a Portielje letétkezelő minőségben megkapta volna a Gosselin részvényeit. Az események ezen időbeli sorrendje azt mutatja, hogy e tagoknak az igazgatótanácsban való jelenléte nem tükrözi a Portielje befolyását.

57 Továbbá azon állítást, miszerint a Gosselin igazgatótanácsát alkotó azon három személy, akik a Portielje igazgatótanácsának csak a felét teszik ki, nem a Gosselin igazgatói minőségükben, hanem a Portielje által a Gosselin közgyűlésére gyakorolt befolyás révén gyakorolnak irányítást a Gosselin felett, el kell utasítani. A Bizottság ugyanis elismeri, hogy „nagyon mesterséges" lenne, ha a Portielje legfőbb igazgatói a Gosselin közgyűlésének közvetítésével gyakorolnának befolyást a Gosselin igazgatótanácsára – amely szerven belül maguk is üléseznek. Mindenesetre az igazgatótanács tagjainak részbeni azonossága nem járhat azzal, hogy mindazon vállalkozást, amelyben a Gosselin igazgatótanácsának három tagja is jelen van e minőségben, ezen okból

kifolyólag a Gosselin anyavállalatának kellene tekinteni. A jelen ügyben a Gosselin három igazgatója a Portielje tulajdonosai között volt, a Portielje pedig csak a tulajdonjogok gyakorlásának egyik eszköze volt. Ennélfogva, még ha feltételezzük is, hogy e három személy nem csupán a Gosselin igazgatójaként járt el, valószínűbb, hogy saját érdekükben jártak el.

58 A fentiekből következik, hogy a Portielje benyújtott annak alátámasztására alkalmas bizonyítékokat, hogy nem gyakorolt meghatározó befolyást a Gosselinre, sőt ilyen befolyás gyakorlására nem is volt lehetősége. Ennélfogva sikerült megdöntenie a fenti 32. pontban hivatkozott Stora Kopparbergs Bergslags kontra Bizottság ügyben 1998. május 14-én hozott ítélet és a fenti 52. pontban hivatkozott Akzo Nobel és társai kontra Bizottság ügyben hozott ítélet szerinti vélelmet.

59 Ebből következik, hogy a Portielje első és második jogalapját el kell fogadni, a határozatot pedig az e felperest érintő részében meg kell semmisíteni.

2. *A Portielje harmadik, illetve a Gosselin első, az EK 81. cikk megsértésére alapított jogalapjáról*

60 E jogalap két részből áll. Az első részben a Portielje és a Gosselin azon érvet kérdőjelezi meg, miszerint magatartásaik érzékelhetően korlátozták a versenyt. A második rész keretében a tagállamok közötti kereskedelem érzékelhető érintettségét vitatják.

A verseny érzékelhető korlátozásának állítólagos hiányáról

A felek érvei

61 A felperesek előadják, hogy a Gosselin semmilyen módon nem vett részt az árakra vonatkozó megállapodásban, ennélfogva a határozat ezzel kapcsolatos preambulumbekezdései rá egyáltalán nem hivatkoznak. A Gosselin nem vitatja, hogy néhány esetben jutalékot kapott, illetve fizetett, és hogy a szerződést el nem nyerő költöztető társaság egyfajta pénzügyi kompenzációjáról volt szó. Úgy érvel azonban, hogy csak azon költöztetések esetén kapott jutalékot, amelyekre ténylegesen versenyképes árajánlatot tett. Ennélfogva a Gosselint illetően a jutalékok rendszere nem járt együtt az ügyfelek felosztásának rendszerével. Ugyanígy nem alkalmazott legalacsonyabb árakat sem.

62 A Gosselin nem vitatja, hogy kért és adott is látszatárajánlatokat, azonban azt állítja, hogy csak akkor kért, illetve adott látszatárajánlatokat, amikor úgy vélte, hogy az adott szerződést már nem tudja elnyerni. A Gosselin előadja, hogy nem tud olyan látszatárajánlatokról, amelyeket úgy kértek, illetve adtak volna, hogy a költözni kívánó ügyfél – aki már valamelyik társaság mellett döntött – azt nem kérte volna. Sosem alkalmazott jutalékokat és látszatárajánlatokat ugyanazon költöztetés esetén.

63 A felperesek úgy érvelnek, hogy a határozat tehát nem bizonyítja, hogy a jutalékok és a látszatárajánlatok hatására a verseny érzékelhetően korlátozódott volna. Továbbá előadják, hogy a Gosselin nem vonható felelősségre olyan magatartásokért, amelyeket nem tanúsított. E tekintetben hangsúlyozzák, hogy a Gosselin a kartell egyetlen találkozóján sem vett részt, és nem volt tudomása az árakra vonatkozó megállapodásokról.

64 A Bizottság előadja, hogy egyáltalán nem köteles a versenyellenes hatások tényleges fennállását bizonyítani. Továbbá vitatja a felperesek állításait.

A Törvényszék álláspontja

65 Előzetesen meg kell állapítani, hogy – azzal ellentétben, amit a címe sugall – a jogalap első része nem utal sem az ún. *de minimis* elvre, azaz azon tényre, hogy a csekély jelentőségű megállapodások kikerülnek az EK 81. cikk (1) bekezdésében foglalt tilalom hatálya alól akkor, ha csak jelentéktelen mértékben korlátozzák a versenyt (lásd ebben az értelemben a Bíróság 56/65. sz. LTM-ügyben 1966. június 30-án hozott ítéletét [EBHT 1966., 337., 360. o.] és az 5/69. sz. Völk-ügyben 1969. július 9-én hozott ítéletének [EBHT 1969., 295. o.] 7. pontját), sem pedig a Bizottság ezzel kapcsolatos közleményére, azaz az [EK] 81. cikk (1) bekezdése szerint a versenyt érzékelhetően nem korlátozó, csekély jelentőségű *(de minimis)* megállapodásokról szóló közleményre (HL 2001. C 368., 13. o.; magyar nyelvű különkiadás 8. fejezet, 2. kötet, 125. o.).

66 A felperesek inkább a versenyellenes hatásra, illetve a verseny bármilyen korlátozására vonatkozó bizonyítékok hiányára hivatkoznak. Továbbá vitatják a Gosselin azon magatartásokért való felelősségét, amelyeket állítása szerint nem tanúsított.

– A versenykorlátozás állítólagos hiányáról

67 Amennyiben a felperesek a jutalékok és a látszatárajánlatok versenykorlátozásnak való minősítését megkérdőjelezik, hangsúlyozni kell, hogy e két magatartás célja az ügyfelek felosztása és a közbeszerzési eljárások manipulálása, azaz a verseny két nyilvánvaló korlátozása volt. A látszatárajánlatok elkészítése érdekében ugyanis az

érintett költöztető társaságok olyan információkat cseréltek, mint a kivitelezendő költöztetések pontos időpontja és részletei, valamint e szolgáltatás árai, így a látszatárajánlatot adó vállalkozás önként lemondott minden tényleges, az ezen árajánlatot kérő vállalkozással folytatott versenyről. Ennek eredményeképpen olyan kifinomult rendszer jött létre, amely az árak mesterséges emelkedésével járt.

68 Ahogyan ugyanis a Bizottság a határozatban kifejtette, a költözni kívánó személynek azért áll érdekében az, hogy látszatárajánlatokat kapjon, mivel nem kell több ajánlat elkészítését kérnie. Amikor a költöztetést a munkáltató fizeti, kevéssé valószínű tehát, hogy e személy ezt követően más költöztető társaságokhoz fordul annak érdekében, hogy komoly árajánlatokat kapjon. Így a felkért vállalkozásnak semmilyen versenynyel nem kell számolnia a kartellben részt vevő többi költöztető társaság részéről, így számítani lehet arra, hogy magasabb árakat alkalmaz. A költöztetést fizető intézmény vagy vállalkozás tehát nem részesülhet a verseny előnyeiből, noha éppen ezen okból kéri árajánlatok benyújtását. E megállapítás egyébként kifejezetten kitűnik az Allied Arthur Pierre-nek a határozat (233) preambulumbekezdésében idézett belső e-mailjéből is, amely szerint „az ügyfél két [látszatárajánlatot] kért, így magasabb árat kérhetünk".

69 Ugyanígy a jutalékok is elkerülhetetlenül megemelték az árak szintjét, mivel az általuk okozott költségeket az ügyfelekre hárították. A felperesek állításával ellentétben e magatartásoknak tehát valóban az EK 81. cikk értelmében vett versenytorzítás volt a célja.

70 Végül hangsúlyozni kell, hogy a költözni kívánó és a szállítóval kapcsolatban lévő személy nem a költöztető társaságok tényleges ügyfele. A határozat (264) preambulumbekezdésében a Bizottság kiemeli, hogy a költöztetést fizető vállalkozás vagy közintézmény feladata a költöztető társaság kiválasztása. Számos vállalkozás és közintézmény éppen azért kéri több ajánlat benyújtását, hogy választási lehetősége legyen. Következésképpen azon érveket, miszerint a látszatárajánlatokat azért

tették, mert azok piaci igényre válaszoltak, illetve azokat csak azt követően nyújtották be, hogy az ügyfél már választott, el kell utasítani.

71 Ennélfogva a verseny bármilyen korlátozásának hiányára alapított kifogás nem helytálló.

– A versenyellenes hatás bizonyításáról

72 A versenyellenes hatás bizonyítását illetően ki kell emelni, hogy valamely megállapodásnak az EK 81. cikk (1) bekezdése szerinti értékelésekor általános szabályként figyelembe kell venni azt a pontos keretet, amelyben e megállapodás a hatásait kifejti, különös tekintettel arra a gazdasági és jogi háttérre, amelyben az érintett vállalkozások működnek, az e megállapodással érintett szolgáltatások jellegére, valamint az érintett piac működésének és szerkezetének tényleges feltételeire (lásd a Törvényszék T-374/94., T-375/94., T-384/94. és T-388/94. sz., European Night Services és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben 1998. szeptember 15-én hozott ítéletének [EBHT 1998., II-3141. o.] 136. pontját és az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlatot).

73 Márpedig, ahogyan a Bizottság helyesen kiemelte, az állandó ítélkezési gyakorlatból kitűnik, hogy az EK 81. cikk (1) bekezdésének alkalmazásakor a megállapodás tényleges hatásait felesleges figyelembe venni, amennyiben kitűnik, hogy e megállapodás célja a közös piacon a verseny korlátozása, megakadályozása vagy torzítása (a Bíróság 56/64. és 58/64. sz., Consten és Grundig kontra Bizottság egyesített ügyekben 1966. július 13-án hozott ítélete [EBHT 1966., 429., 496. o.], és a Törvényszék T-143/89. sz., Ferriere Nord kontra Bizottság ügyben 1995. április 6-án hozott ítéletének [EBHT 1995., II-917. o.] 30. pontja). Következésképpen valamely megállapodásnak az EK 81. cikk (1) bekezdése szerinti értékelésekor nem kell figyelembe venni azon konkrét keretet, amelyben e megállapodás a hatásait kifejti, ha a verseny olyan nyilvánvaló korlátozásaival járó megállapodásról van szó, mint az árak rögzítése, a piac felosztása vagy az értékesítés ellenőrzése (lásd ebben az értelemben a fenti

72. pontban hivatkozott European Night Services és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben hozott ítélet 136. pontját).

74 A jelen ügyben a Gosselin magatartásai a verseny nyilvánvaló korlátozásaival jártak (lásd a fenti 67. pontot). E körülmények között a Bizottság nem volt köteles versenyellenes hatást bizonyítani.

– Az írásbeli megállapodásokért való felelősségről

75 A felperesek előadják, hogy nem állapítható meg a Gosselin olyan cselekményekért való felelőssége, amelyekben nem vett részt.

76 E tekintetben nem vitatott, hogy a Gosselin részt vett a határozatban leírt három magatartás közül kettőben, azaz a jutalékokra vonatkozó megállapodásban és a látszatárajánlatokra vonatkozó megállapodásban. Sosem vett részt azonban az árakra vonatkozó írásbeli megállapodásban. Márpedig, noha az a vállalkozás, amely a jogsértésben saját magatartása révén vett részt, felelősségre vonható azon magatartásokért is, amelyeket ugyanezen jogsértés keretében más vállalkozások tanúsítottak, ez csak az említett jogsértésben való részvételének időszakára érvényes (a Bíróság C-49/92. P. sz., Bizottság kontra Anic Partecipazioni ügyben 1999. július 8-án hozott ítéletének [EBHT 1999., I-4125. o.] 83. pontja). Következésképpen a Gosselin nem vonható felelősségre olyan magatartásokért, amelyek a kartellhez való csatlakozását megelőzően megszűntek.

77 A határozatban azonban a Bizottság csak az 1992. január 31-től 2002. szeptember 18-ig tartó időszak vonatkozásában állapította meg, hogy a Gosselin megsértette az EK 81. cikk (1) bekezdését. Ennélfogva a kartellben való részvétel időtartamát illetően a Bizottság megfelelően figyelembe vette azon tényt, hogy a Gosselin csak 1992-től kezdve vett részt a kartellben. Ami a súlyosságot illeti, e kérdés a lenti 134. és az azt követő pontokban kerül megvizsgálásra.

78 Ugyanezen okból a Gosselin azon állítása, miszerint az írásbeli megállapodásokról nem volt tudomása, nem releváns, mivel a Bizottság a határozatban csak ezen időponttól számítva állapította meg a jogsértésért való felelősségét.

79 A látszatárajánlatokat és a jutalékokat illetően meg kell állapítani, hogy a Gosselinnek szükségszerűen tudnia kellett a többi résztvevő jogsértő magatartásairól, mivel e két magatartás minden egyes alkalommal váltakozó partnerekkel való kölcsönös együttműködésen alapult. E rendszer ugyanis a *do ut des* elven nyugodott, mivel a jutalékot fizető vagy a látszatárajánlatot tevő egyes vállalkozások arra számítottak, hogy a jövőben e rendszerből maguk is hasznot húznak, és jutalékokat vagy látszatárajánlatokat kapnak. Ennélfogva e megállapodások nem voltak szórványosak, hanem kiegészítő jellegük volt.

80 Következésképpen a jogalap e részét el kell utasítani.

A tagállamok közötti kereskedelemre gyakorolt érzékelhető hatás állítólagos hiányáról

A felek érvei

81 Először is a felperesek azt állítják, hogy az olyan szolgáltatásnyújtás, amely azzal jár, hogy az ügyfél tulajdona átlépi a határt, nem hasonlítható az áruk behozatalához vagy kiviteléhez.

82 Ezt követően a felperesek vitatják a Bizottság azon állítását, miszerint a felek forgalma a kérdéses szolgáltatásokkal együtt meghaladta az [EK] 81. és [EK] 82. cikkben szereplő, a kereskedelemre gyakorolt hatás fogalmáról szóló iránymutatás (HL 2004. C 101., 81. o., a továbbiakban: 2004. évi iránymutatás) (53) bekezdésében foglalt 40 millió eurós küszöbértéket. Megjegyzik különösen, hogy az (540) preambulumbekezdésben említett eladások összessége 21 323 734 eurót, azaz e küszöbérték közel felét teszi ki. A piaci részesedések 5%-os küszöbértékét illetően a felperesek hangsúlyozzák, hogy amikor a Bizottság a piaci részesedésekre kíván hivatkozni, meg kell határoznia az érintett piacot. A határozat azonban, noha szolgál „a piac leírásával", semmilyen elemzést vagy érvelést nem tartalmaz, amely lehetővé tenné az érintett piac jogilag megfelelő módon való meghatározását. A felperesek továbbá azt állítják, hogy a tagállamok közötti kereskedelemre gyakorolt – akár érzékelhető, akár nem érzékelhető – befolyást illetően semmilyen különbséget nem vettek észre a jogsértés végét megelőző időszak és az azt követő időszak között.

83 Végül a felperesek úgy érvelnek, hogy a határozat nem felel meg a 2004. évi iránymutatás (78)–(82) bekezdésében kifejtett munkamódszernek, amely bekezdések kifejezetten az egyetlen tagállamra kiterjedő kartellek helyzetét tárgyalják.

84 A 2004. évi iránymutatásban foglalt küszöbértékeket illetően a Bizottság kiemeli, hogy ezen iránymutatás azon pozitív megdönthető vélelmet állítja fel, miszerint akkor érzékelhető a kereskedelem érintettsége, ha az összesített forgalom meghaladja a 40 millió eurót, vagy ha az összesített piaci részesedés több mint 5%-ot tesz ki. A Bizottság szerint a kartell résztvevői a nemzetközi költöztetési szolgáltatások piacán 2002-ben körülbelül 41 millió euró összesített forgalmat értek el. Továbbá az e piac terjedelmére vonatkozó becslései alapján a Bizottság meg tudta állapítani, hogy a kartell résztvevőinek teljes piaci részesedése körülbelül 50%-ot tesz ki. A határozat (540) preambulumbekezdése azonban a bírság összegének az egyes vállalkozások helyzetére figyelemmel való meghatározására vonatkozik.

85 Végül a Bizottság megjegyzi, hogy noha a felperesek megkérdőjelezik az összesített piaci részesedés körülbelül 50%-ra való becslésének pontosságát, nem vitatják, hogy e piaci részesedés meghaladta az 5%-ot. Mindenesetre a Bizottság nem köteles a piacot meghatározni, mivel megállapította, hogy a megállapodás célja a közös piacon belüli verseny korlátozása volt, és jellegénél fogva alkalmas volt arra, hogy érintse a tagállamok közötti kereskedelmet.

A Törvényszék álláspontja

86 Először is, ami a nemzetközi költöztetési szolgáltatások, valamint az áruk behozatalával és kivitelével kapcsolatos tevékenységek közötti esetleges különbségekre vonatkozó kifogásokat illeti, meg kell állapítani, hogy e különbségek az uniós versenyjog hatályának meghatározása tekintetében nem relevánsak. A „tagállamok közötti kereskedelem" fogalma ugyanis minden gazdasági tevékenységet magában foglaló tág fogalom. Még azon megállapodások is a versenyjog hatálya alá tartozhatnak, amelyek csak egyetlen tagállam területére terjednek ki (lásd ebben az értelemben a Bíróság 172/80. sz. Züchner-ügyben 1981. július 14-én hozott ítéletének [EBHT 1981., 2021. o.] 18. pontját, valamint a C-309/99. sz., Wouters és társai ügyben 2002. február 19-én hozott ítéletének [EBHT 2002., I-1577. o.] 95. pontját és az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlatot). A 2004. évi iránymutatás (78)–(82) bekezdése egyébként kifejezetten ez utóbbi helyzetre vonatkozik. Noha a felperesek azt állítják, hogy a Bizottság e tekintetben nem tartotta be saját iránymutatását, nem fejtik ki, miben áll e szabályok állítólagos megsértése.

87 A többi kifogást illetően a Bizottság úgy érvel, hogy a piac meghatározásának, és ennélfogva a Bizottság azon állításának vitatása, miszerint elérték a 2004. évi iránymutatás (53) bekezdésében foglalt küszöbértékeket, nem helytálló.

88 Ezen érvelés nem fogadható el.

89 Az EK 81. cikk (1) bekezdésének alkalmazásakor a Bizottságnak valóban nem kell bizonyítania azon megállapodások vagy magatartások tényleges versenyellenes hatásait, amelyek célja a verseny akadályozása, korlátozása vagy torzítása (a fenti 73. pontban hivatkozott Consten és Grundig kontra Bizottság egyesített ügyekben hozott ítélet, és a Bíróság C-219/95. P. sz., Ferriere Nord kontra Bizottság ügyben 1997. július 17-én hozott ítéletének [EBHT 1997., I-4411. o.] 12–15. pontjában megerősített, a fenti 73. pontban hivatkozott Ferriere Nord kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 30. pontja).

90 Az állandó ítélkezési gyakorlat szerint azonban az EK 81. cikk (1) bekezdése nem alkalmazható, ha a kartellnek a Közösségen belüli kereskedelemre vagy a versenyre gyakorolt hatása nem „érzékelhető". A megállapodás ugyanis kikerül az EK 81. cikk (1) bekezdésében foglalt tilalom hatálya alól, ha csak jelentéktelen mértékben korlátozza a versenyt, illetve érinti a tagállamok közötti kereskedelmet (a Bíróság fenti 65. pontban hivatkozott LTM-ügyben hozott ítélete, a fenti 65. pontban hivatkozott Völk-ügyben hozott ítéletének 7. pontja és a C-306/96. sz. Javico-ügyben 1998. április 28-án hozott ítéletének [EBHT 1998., I-1983. o.] 12. és 17. pontja; a Törvényszék T-213/00. sz., CMA CGM és társai kontra Bizottság ügyben 2003. március 19-én hozott ítéletének [EBHT 2003., II-913. o.] 207. pontja).

91 Következésképpen a Bizottság az EK 81. cikk alapján hozott határozatban köteles meghatározni a piacot, ha e nélkül nem lehetséges eldönteni, hogy a kérdéses megállapodás vagy összehangolt magatartás alkalmas-e arra, hogy érintse a tagállamok közötti kereskedelmet, és azt, hogy célja vagy hatása a verseny akadályozása, korlátozása vagy torzítása (a Törvényszék T-62/98. sz., Volkswagen kontra Bizottság ügyben 2000. július 6-án hozott ítéletének [EBHT 2000., II-2707. o.] 230. pontja).

92 Márpedig a felperesek a jelen jogalap keretében a Bizottságnak az EK 81. cikk ezen alkalmazási feltételeire vonatkozó értékelését kérdőjelezik meg, mivel a piac meghatározása és mérete, valamint a figyelembe vett piaci részesedések valójában csak előfeltételek (lásd ebben az értelemben a Törvényszék T-29/92. sz., SPO és társai kontra Bizottság ügyben 1995. február 21-én hozott ítéletének [EBHT 1995., II-289. o.] 75. pontját).

93 A határozatban a Bizottság a tagállamok közötti kereskedelem érzékelhető érintettségének bizonyítása érdekében a 2004. évi iránymutatására támaszkodik, amely az érintett vállalkozások piaci részesedései és konszolidált forgalma tekintetében alsó határokat állapít meg. Márpedig ezen iránymutatás (55) bekezdése szerint az iránymutatás (52) és (53) bekezdésében foglalt, a piaci részesedések 5%-os küszöbértékének alkalmazása az érintett piac előzetes meghatározását feltételezi.

94 Következésképpen, amennyiben az érintett piac téves meghatározására, valamint e piac méretének és az érintett vállalkozások piaci részesedéseinek téves becslésére alapított kifogások a tagállamok közötti kereskedelem érzékelhető érintettségének értékelésére utalnak, e kifogások nem hatástalanok.

95 A Bizottság hangsúlyozza továbbá, hogy noha a felperesek megkérdőjelezik az összesített piaci részesedés körülbelül 50%-ra való becslésének pontosságát, nem vitatják kifejezetten, hogy e piaci részesedés meghaladta az 5%-ot. Mivel a 2004. évi iránymutatás (53) bekezdésében foglalt pozitív vélelem keretében elegendő, ha a két vagylagos feltétel egyike teljesül, a Bizottság úgy véli, hogy a felperesek érvei nem kérdőjelezhetik meg azon megállapítását, miszerint a jogsértő magatartások alkalmasak voltak arra, hogy a tagállamok közötti kereskedelmet érzékelhetően érintsék. Márpedig a felperesek megjegyzik, hogy amennyiben a Bizottság piaci részesedésekre kíván támaszkodni, gazdaságilag megalapozott módon meg kell határoznia az érintett piacot. Ennélfogva a felperesek közvetetten vitatják az 5%-os küszöbérték túllépését.

96 Meg kell tehát vizsgálni, hogy a Bizottság a határozatban bizonyította-e a tagállamok közötti kereskedelem érzékelhető érintettségét.

– A határokon átnyúló jellegről

97 A tárgyaláson a Bizottság azt állította, hogy a kérdéses költöztetések határokon átnyúló jellege elegendő a kereskedelem érintettségének bizonyításához. Meg kell azonban állapítani, hogy e jelleg – amely nem vitatott – önmagában nem alkalmas a tagállamok közötti kereskedelem érzékelhető érintettségének bizonyítására.

98 Ugyanis az, ha valamennyi határokon átnyúló ügylet automatikusan alkalmas lenne arra, hogy a tagállamok közötti kereskedelmet érzékelhetően érintse, teljesen megfosztaná tartalmától az érzékelhető jelleg fogalmát, amely az EK 81. cikk (1) bekezdésének az ítélkezési gyakorlat által kialakított alkalmazási feltétele. E tekintetben emlékeztetni kell arra, hogy még cél általi jogsértés esetén is szükséges, hogy a jogsértés alkalmas legyen arra, hogy a Közösségen belüli kereskedelmet érzékelhetően érintse. Ez egyébként a 2004. évi iránymutatásból is kitűnik, mivel az iránymutatás (53) bekezdésében foglalt pozitív vélelem csak azon megállapodásokra vagy magatartásokra alkalmazandó, amelyek jellegüknél fogva alkalmasak arra, hogy érintsék a tagállamok közötti kereskedelmet.

99 A tárgyaláson a Bizottság azonban a Bíróság 311/85. sz. Vereniging van Vlaamse Reisbureaus ügyben 1987. október 1-jén hozott ítéletére (EBHT 1987., 3801. o.) hivatkozott azon állításának alátámasztása érdekében, miszerint a költöztetések határokon átnyúló jellege önmagában elegendő volt a hatáskörének megalapozásához. Márpedig meg kell állapítani, hogy ezen ítélet, és különösen annak 18. pontja nem foglalkozik a kereskedelem érintettsége érzékelhető jellegének problematikájával. E kifejezést ezen ítélet még csak nem is említi.

100 Mindenesetre a határozat egyáltalán nem tartalmaz olyan indokolást, amely kizárólag a kérdéses költöztetések határokon átnyúló jellegére támaszkodna. Közelebbről mind szövegéből, mind pedig összefüggéseiből kitűnik, hogy a határozat (372) preambulumbekezdése, amely a fenti 99. pontban hivatkozott van Vlaamse Reisbureaus ügyben hozott ítéletet nem említi, nem hivatott bizonyítani a kereskedelem érintettségének érzékelhető jellegét.

– A 40 millió eurós küszöbértékről

101 A 2004. évi iránymutatás (53) bekezdésében foglalt 40 millió eurós küszöbértéket illetően a felperesek helyesen érvelnek azzal, hogy különbséget kell tenni az alvállalkozóként elért forgalom és a nemzetközi költöztetést irányító társaságként elért forgalom között. Annak elkerülése érdekében ugyanis, hogy kétszer vegyék fel ugyanazon forgalmat az érintett értékesítésekre vonatkozó becslésbe, a kérdéses szolgáltatásokkal elért forgalomból le kell vonni az alvállalkozóként elért forgalmat. Ellenkező esetben egyetlen költöztetés esetén ez utóbbi forgalom először a szolgáltatást irányító társaság forgalmában, másodszor pedig az alvállalkozó forgalmában is szerepelne. Ezenkívül az alvállalkozó a forgalmát nem a végső fogyasztónak szánt költöztetési szolgáltatások piacán bonyolította le.

102 A Bizottság által a határozat (530) preambulumbekezdésében annak igazolása érdekében adott magyarázat, hogy a bírság kiszámítása keretében miért zárta ki ezen értékesítéseket, egyébként meggyőző. Nem adhat azonban magyarázatot arra, hogy miért kellene kétszer felvenni ugyanazon forgalmat a piac méretére vonatkozó becslésbe annak eldöntése érdekében, hogy fennáll-e a kereskedelem érzékelhető érintettsége. Ezen becslés és a kartell résztvevőinek összesített forgalmára vonatkozó becslés tehát nyilvánvaló hibában szenved.

103 E megállapítást a Bizottságnak a Törvényszék írásbeli és szóbeli kérdéseire adott válaszai is megerősítik.

104 A Bizottság először is a 2004. évi iránymutatás (54) bekezdésével próbált érvelni. Márpedig e rendelkezés csupán az ugyanazon cégcsoport társaságai közötti értékesítéseket zárja ki, az alvállalkozás kérdésével azonban egyáltalán nem foglalkozik. E rendelkezés nem alapozhatja meg különösen azon *e contrario* érvet, amelyre – úgy tűnik – a Bizottság hivatkozik.

105 Másodszor a Bizottság az írásbeli válaszában úgy érvelt, hogy a megközelítése nem eredményezi „szükségszerűen" ugyanazon költöztetés kétszeres figyelembevételét, mivel egyrészről bizonyos számú belga költöztető nem képezte a kartell részét, másrészről pedig az alvállalkozás bizonyos esetekben külföldi költöztetők részére valósult meg. A Bizottság tehát hallgatólagosan belátja, hogy a többi esetben e megközelítés eredményeképpen kétszer vették figyelembe az alvállalkozóként elért forgalmat. Ezenkívül a Bizottság a tárgyaláson elismerte, hogy kétszer számolta a forgalmat, amikor az alvállalkozás a kartell két résztvevője között valósult meg. Továbbá elismerte, hogy amennyiben a módszerét e tekintetben kijavítanák, a 40 millió eurós küszöbértéket már nem érnék el.

106 A fentiekből kitűnik, hogy a Bizottság nem bizonyította, hogy a jelen ügyben a 40 millió eurós küszöbértéket elérték.

– Az 5%-os küszöbértékről

107 Az 5%-os küszöbértéket illetően a felperesek úgy érvelnek, hogy a Bizottságnak meg kellett volna határoznia a piacot annak érdekében, hogy e küszöbérték túllépésére támaszkodhasson.

108 E tekintetben meg kell állapítani, hogy a piaci részesedés kiszámítása logikai előfeltételként megköveteli e piac meghatározását. Ahogyan ugyanis a Törvényszék a fenti 92. pontban már kiemelte, a 2004. évi iránymutatás (55) bekezdése kifejezetten elismeri, hogy „[a] piaci részesedéssel kapcsolatos értékhatár alkalmazásához meg kell határozni az érintett piacot, amely az érintett termékpiacból és az érintett földrajzi piacból áll". E kötelezettség egyértelműen kitűnik e bekezdés többi nyelvi változatából (például angolul: „it is necessary" és németül: „muss").

109 Továbbá a Bizottság által elfogadott iránymutatások kötelező jellegét illetően a Bíróság már megállapította, hogy az érintett intézmény ilyen magatartási szabályok elfogadásával és közzétételével, mikor is kijelenti, hogy ezentúl e szabályokat fogja alkalmazni az általuk érintett esetekre, korlátozza magát mérlegelési jogköre gyakorlásában, és nem térhet el e szabályoktól anélkül, hogy ne tenné ki magát adott esetben felelősségre vonásnak az általános jogelveknek – mint az egyenlő bánásmód vagy a bizalomvédelem elvének – a megsértése címén (a Bíróság C-189/02. P., C-202/02. P., C-205/02. P–C-208/02. P. és C-213/02. P. sz., Dansk Rørindustri és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben 2005. június 28-án hozott ítéletének [EBHT 2005., I-5425. o.] 211. pontja).

110 Márpedig nem vitás, hogy a Bizottság nem tartotta be a 2004. évi iránymutatás (55) bekezdésében megállapított kötelezettséget. Beadványaiban és a tárgyaláson nem csupán azon álláspontja mellett tartott ki, hogy nem volt köteles meghatározni az érintett piacot, hanem amellett is, hogy azt nem is határozta meg. Következésképpen a Bizottság azon megállapítását, miszerint az 5%-os küszöbértéket elérték, főszabály szerint el kellene utasítani.

111 A jelen ügy körülményei között azonban a Törvényszék úgy véli, hogy a Bizottság mégis jogilag megkövetelt módon bizonyította, hogy a 2004. évi iránymutatás (53) bekezdésében megfogalmazott vélelemben foglalt második vagylagos feltétel teljesül.

112 A Bizottság ugyanis a határozat (88)–(94) preambulumbekezdésében elég részletesen bemutatta a kérdéses ágazatot, ideértve a kínálatot, a keresletet és a földrajzi kiterjedést is. Ennélfogva a Bizottság pontosan behatárolta az érintett szolgáltatásokat, valamint a piacot. A Törvényszék úgy véli, hogy az ágazat ilyen bemutatása elegendő lehet, amennyiben elég részletes ahhoz, hogy a Törvényszék megvizsgálhassa a Bizottság alapvető állításait, és amennyiben ez alapján az összesített piaci részesedés teljes bizonyossággal messze meghaladja az 5%-os küszöbértéket.

113 E tekintetben először is ki kell emelni, hogy a Bizottság megalapozottan állapította meg, hogy az érintett szolgáltatások a Belgiumban nyújtott nemzetközi költöztetési szolgáltatások voltak. A Bizottság helyesen emelte ki, hogy a kartell célja az volt, hogy a Belgiumból kiinduló vagy oda irányuló nemzetközi költöztetések ágazatában korlátozza a versenyt. A kérdéses költöztetéseket ugyanis az jellemezte, hogy Belgium volt a kiindulási, illetve célpontjuk, továbbá a kérdéses, nemzetközi költöztetéssel foglalkozó társaságok mindegyike Belgiumban rendelkezik székhellyel, és a kartell Belgiumban folytatta tevékenységét. Továbbá a Bizottság a piac méretére vonatkozó becslésében figyelembe vette a külföldi társaságok e piacon elért forgalmát.

114 Másodszor ez alapján a Bizottság a piac méretét 83 millió euróra, a kartell résztvevőinek összesített piaci részesedését pedig körülbelül 50%-ra becsülte. E számadatokat a C (2009) 5810 határozatból (a fenti 19. pont) és az alvállalkozásként elért értékesítések kizárásából (a fenti 102. pont) eredő kiigazítások figyelembevétele érdekében ki kell igazítani, ami a Bizottság szerint több mint 20 millió eurós összesített forgalmat és közel 30%-os összesített piaci részesedést eredményez. E piaci részesedés azonban még mindig jóval az 5%-os küszöbérték felett van.

115 Harmadszor a Törvényszék kérdéseire válaszolva a tárgyaláson maga a Gosselin is megállapította, hogy ahhoz, hogy az 5%-os küszöbértéket ne haladják meg, a piac méretének sokkal nagyobbnak kellene lennie. A piac méretének ugyanis több mint 400 millió eurónak kellene lennie. Márpedig kizárólag úgy lehetne elérni a piac ilyen méretét, ha sokkal tágabb piacból indulnánk ki, mint a Belgiumban nyújtott nemzetközi költöztetési szolgáltatások piaca, amely piacot azonban a Bizottság helyesen határozta meg érintett piacként.

116 E körülmények között a Törvényszék úgy véli, hogy a Bizottság kivételesen támaszkodhatott a 2004. évi iránymutatás (53) bekezdésének második vagylagos feltételére, anélkül hogy kifejezetten meghatározta volna az ezen iránymutatás (55) bekezdése értelmében vett piacot.

117 Végül, ahogyan a Bizottság helyesen kiemelte, a tagállamok közötti kereskedelem érintettsége érzékelhető jellegének bizonyításához a 2004. évi iránymutatás (53) bekezdésében foglalt pozitív vélelem keretében elegendő, ha a két vagylagos feltétel egyike teljesül.

118 A fentiek összességéből következik, hogy a tagállamok közötti kereskedelem érzékelhető érintettségének hiányára alapított kifogást el kell utasítani.

119 Ennélfogva a jelen jogalapot teljes egészében el kell utasítani.

3. *A Portielje negyedik, illetve a Gosselin második, a bírság csökkentésére irányuló jogalapjáról*

120 E jogalap négy részből áll. Az első részben a felperesek az 1/2003 rendelet 23. cikke (2) bekezdése a) pontjának és (3) bekezdésének, a 17 rendelet 15. cikke (2) bekezdésének és a 2006. évi iránymutatásnak a megsértésére hivatkoznak. A többi rész arra vonatkozik, hogy a jogsértés időtartamának megállapításakor (kizárólag a Gosselin által hivatkozott második rész), a bírság alapösszegének kiszámítása során az eladások értékének meghatározásakor (a második, illetve a harmadik rész) és az enyhítő körülmények elutasításakor (a harmadik, illetve a negyedik rész) megsértették ugyanezen rendelkezéseket.

A jogsértés súlyáról

A felek érvei

121 A felperesek azt állítják, hogy jelentős minőségbeli különbség van az árakra vonatkozó – találkozók és írásbeli megállapodások által kísért – „klasszikus" kartellben részt vevő költöztető társaságok és a többi, csupán a jutalékokban és a látszatárajánlatokban részt vevő társaság (úgymint a Gosselin) között. A „klasszikus" kartell keretet biztosított a kartell résztvevőinek piaci magatartásához, míg a jutalékokat és az látszatárajánlatokat eseti alapon alkalmazták.

122 A Bizottság azonban az összes érintett társaságra ugyanazon 17%-os mértéket alkalmazta, anélkül hogy valamennyi releváns körülmény figyelembevételével eseti alapon értékelést végzett volna, ahogyan azt a 2006. évi iránymutatás (20) bekezdése előírja. Következésképpen a felperesek azt kérik, hogy a Törvényszék a bírság kiszámításához a releváns százalékszámot legalábbis 17% alatti szinten állapítsa meg.

123 A Bizottság szerint a felperesek érvelése azon a téves feltevésen alapul, hogy a jutalékokra és a látszatárajánlatokra vonatkozó megállapodások kevésbé súlyosak, mint a legalacsonyabb árakra vonatkozó megállapodások.

A Törvényszék álláspontja

124 A felperesek lényegében úgy érvelnek, hogy a Bizottságnak figyelembe kellett volna vennie a jelen ügy valamennyi releváns körülményét, és hogy az árakra vonatkozó kartell és a többi magatartás között jelentős minőségbeli különbség van.

– Az adott ügy valamennyi releváns körülményének figyelembevételére vonatkozó kötelezettségről

125 Az első kifogást illetően ki kell emelni, hogy a határozat (542) preambulumbekezdésében a Bizottság úgy érvel, hogy a jelen ügyben megállapított típusú korlátozással járó megállapodások vagy összehangolt magatartások kizárólag magukban rejlő jellegük alapján „különösen súlyosnak" minősíthetők, anélkül hogy szükséges lenne, hogy az ilyen magatartásokat meghatározott földrajzi kiterjedés vagy sajátos hatás jellemezze. Ezen állításának alátámasztására a Bizottság mind a határozatban, mind pedig az ellenkérelemben a Törvényszék T-241/01. sz., Scandinavian Airlines System kontra Bizottság ügyben 2005. július 18-án hozott ítéletére (EBHT 2005., II-2917. o.) utal.

126 Ezen ítéletben a Törvényszék megállapította, hogy a súlyosság megítélése során különösen a versenykorlátozások jellegét kell figyelembe venni, továbbá a jogsértés súlyát a visszaélésszerű magatartások jellege és célja alapján lehet megállapítani, és hogy az állandó ítélkezési gyakorlatból kitűnik, hogy a magatartás céljával kapcsolatos elemek a bírság összegének megállapítása során nagyobb jelentőségűek lehetnek, mint a magatartás hatásaira vonatkozó elemek (lásd az ítélet 83. pontját és az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlatot).

127 A jelen ügyben a jogsértés célja az árak rögzítése és a piacok felosztása volt. A versenyjog ilyen nyilvánvaló megsértése jellegénél fogva különösen súlyos.

128 Továbbá a 17. rendelet 15. cikkének (2) bekezdése és az [ESZAK] 65. cikk (5) bekezdése alapján kiszabott bírság megállapításának módszeréről szóló iránymutatással (HL 1998. C 9., 3. o.; magyar nyelvű különkiadás 8. fejezet, 1. kötet, 171. o.) (a továbbiakban: 1998. évi bírságkiszabási iránymutatás) ellentétben a 2006. évi bírságkiszabási iránymutatás már nem említi, hogy a súlyosság értékelésekor figyelembe kell venni azt, hogy „a jogsértők milyen tényleges gazdasági lehetőségekkel rendelkeznek ahhoz, hogy más piaci szereplőknek […] kárt okozzanak", sem pedig a jogsértés „piacra gyakorolt tényleges hatását, ha ez a hatás mérhető".

129 Márpedig a 2006. évi iránymutatás a (20) bekezdésben kifejezetten kimondja, hogy „[a] súlyosságot minden egyes jogsértéstípusnál esetenként állapítják meg, valamennyi releváns körülmény figyelembevételével". Továbbá a 2006. évi iránymutatás a bírságok kiszámítása területén alapvető módszertani változást eredményezett. Közelebbről a jogsértések három („enyhe", „súlyos" és „különösen súlyos") kategóriába való sorolását eltörölték, és a pontosabb különbségtétel lehetővé tétele érdekében egy 0-tól 30%-ig terjedő skálát vezettek be. A 2006. évi iránymutatás (19) bekezdése szerint a bírság alapösszege „az eladások értékéhez bizonyos meghatározott mértékben aránylik; az arányszámot a jogsértés súlyosságának függvényében állapítják meg". Általános szabály szerint „az eladások értékének szóban forgó arányát akár 30%-ban is megállapíthatják" (az iránymutatás (21) bekezdése).

130 Ennélfogva a Bizottság nem élhet úgy a bírságok kiszabása területén rendelkezésére álló mérlegelési mozgástérrel, és nem állapíthatja meg úgy a 0 és 30% közötti pontos mértéket, hogy nem veszi figyelembe az ügy sajátos körülményeit. Így a 2006. évi iránymutatás (22) bekezdése kimondja, hogy „[a]nnak eldöntéséhez, hogy az eladások értékének adott esetben alkalmazandó aránya alacsonyabb vagy magasabb legyen ennél a mértéknél [helyesen: e skála alsó vagy felső értékéhez közelítsen-e], a Bizottság olyan tényezőket fog figyelembe venni, mint például a jogsértés jellege, az érintett felek összesített piaci részesedése, a jogsértés földrajzi kiterjedése, valamint az, hogy a jogsértés megvalósult-e".

131 A pontos százalékszám meghatározása bizonyos mértékben könnyebb az árak rögzítésére és a piac felosztására vonatkozó titkos horizontális megállapodások esetén, amelyek esetén a 2006. évi iránymutatás (23) bekezdése értelmében az eladások arányát általában „a legmagasabb szinten" állapítják meg. E bekezdésből kitűnik, hogy a legsúlyosabb korlátozások esetén a mértéknek meg kell haladnia legalább a 15%-ot.

132 A jelen ügyben e tekintetben nem kell megsemmisíteni a határozatot azért, mert a 17%-os mértéket kizárólag a jogsértés magában rejlő súlyos jellege alapján állapították meg. Amikor ugyanis a Bizottság megelégszik a legsúlyosabb korlátozásokra előírt minimális mértékkel megegyező vagy majdnem megegyező mérték alkalmazásával, nem szükséges további elemeket vagy körülményeket figyelembe venni. Erre csak akkor lenne szükség, ha magasabb mértéket kellene megállapítani. E tekintetben a Gosselin természetesen nem hivatkozik arra, hogy a Bizottságnak magasabb mértéket kellett volna megállapítania, a Bizottság pedig nem kérte, hogy a Törvényszék növelje a bírság összegét.

133 Következésképpen a jogsértés súlyának elvont meghatározására alapított kifogást el kell utasítani.

– Az állítólagos jelentős minőségbeli különbségről

134 Ami az árakra vonatkozó kartell és a többi magatartás közötti állítólagos jelentős minőségbeli különbségre alapított kifogást illeti, amely kifogás egybevág a Portieljének az egyenlőség elvének állítólagos megsértésére alapított ötödik jogalapjával, emlékeztetni kell az állandó ítélkezési gyakorlatra, miszerint az egyenlő bánásmód elve, amely a közösségi jog alapelvei közé tartozik, nem csupán azt tiltja, hogy összehasonlítható helyzeteket különbözően kezeljenek, hanem azt is, hogy különböző helyzeteket egyenlően kezeljenek, hacsak objektíve nem igazolt az ilyen bánásmód (lásd ebben az értelemben a Bíróság 91/85. sz., Christ-Clemen és társai kontra Bizottság ügyben 1986. október 8-án hozott ítéletének [EBHT 1986., 2853. o.] 10. pontját, valamint a C-174/89. sz. Hoche-ügyben 1990. június 28-án hozott ítéletének [EBHT 1990., I-2681. o.] 25. pontját és az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlatot).

135 Márpedig meg kell állapítani, hogy a jogsértés súlyának értékelése keretében a Bizottság a figyelembe vett eladások értéke arányának megállapításakor valóban nem kezelte különbözően a résztvevőket, hanem valamennyi érintett vállalkozás esetében egyformán a 17%-os mértéket alkalmazta. A Bizottság e megközelítést azzal igazolja, hogy egységes és folyamatos jogsértésről volt szó.

136 Felmerül tehát a kérdés, hogy az ítélkezési gyakorlat fényében a Bizottság a Gosselin által elkövetett jogsértés súlyának megállapításakor eltekinthetett-e a jogsértésben részt vevők közötti bármilyen különbségtételtől, és teljesen figyelmen kívül hagyhatta-e a jelen ügy sajátos körülményeit.

137 E tekintetben az ítélkezési gyakorlatból kitűnik, hogy amikor valamely jogsértést több vállalkozás követett el, meg kell vizsgálni az egyes vállalkozások jogsértésben való részvételének relatív súlyát (a Bíróság 40/73-48/73., 50/73., 54/73-56/73., 111/73., 113/73. és 114/73. sz., Suiker Unie és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben 1975. december 16-án hozott ítéletének [EBHT 1975., 1663. o.] 623. pontja, és a fenti 76. pontban hivatkozott Bizottság kontra Anic Partecipazioni ügyben hozott ítéletének 150. pontja). Ez a következtetés a büntetések és joghátrányok egyéniesítése elvének logikus következménye, amely szerint valamely vállalkozás csak a neki személyesen felróható tények miatt szankcionálható, és amely elv minden olyan közigazgatási eljárásban alkalmazandó, amely a közösségi versenyszabályok alapján szankciók kiszabásához vezethet (a Törvényszék T-62/02. sz., Union Pigments kontra Bizottság ügyben 2005. november 29-én hozott ítéletének [EBHT 2005., II-5057. o.] 119. pontja).

138 Továbbá a Bíróság és a Törvényszék számos ítéletéből kitűnik, hogy a jogsértés súlyát egyedileg, számos tényező figyelembevételével kell értékelni, mint például az ügy sajátos körülményei, összefüggései és a bírságok elrettentő hatása (lásd a Bíróság fenti 89. pontban hivatkozott Ferriere Nord kontra Bizottság ügyben 1997. július 17-én hozott ítéletének 33. pontját és az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlatot, és a 100/80-103/80. sz., Musique Diffusion française és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben 1983. június 7-én hozott ítéletének [EBHT 1983., 1825. o.] 106. pontját; a fenti 125. pontban hivatkozott Scandinavian Airlines System kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 83. és az azt követő pontjait). Így a Bíróság kimondta, hogy azon tényt, hogy valamely vállalkozás nem vett részt a kartell összes alkotóelemében, illetve csekély

szerepet játszott azokban, amelyekben részt vett, figyelembe kell venni a jogsértés súlyának értékelése és – adott esetben – a bírság meghatározása során (lásd a fenti 76. pontban hivatkozott Bizottság kontra Anic Partecipazioni ügyben hozott ítélet 90. pontját, valamint a Törvényszék T-109/02., T-118/02., T-122/02., T-125/02., T-126/02., T-128/02., T-129/02., T-132/02. és T-136/02. sz., Bolloré és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben 2007. április 26-án hozott ítéletének [EBHT 2007., II-947. o.] 429. pontját és az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlatot).

139 A Törvényszék ítélkezési gyakorlata szerint azonban az egyedi körülmények értékelésére rendszerint nem a jogsértés súlyának értékelése keretében kerül sor, azaz a bírság alapösszegének megállapításakor, hanem az alapösszegnek az enyhítő és súlyosító körülmények alapján való kiigazítása keretében (lásd a Törvényszék T-73/04. sz., Carbone-Lorraine kontra Bizottság ügyben 2008. október 8-án hozott ítéletének [EBHT 2008., II-2661. o.] 100. és az azt követő pontjait, amely ítéletet fellebbezés során helybenhagyta a Bíróság C-554/08. P. sz., Carbone-Lorraine kontra Bizottság ügyben 2009. november 12-én hozott ítélete [az EBHT-ban nem tették közzé]).

140 Ezen ítélkezési gyakorlat azonban összhangban van a fenti 137. és 138. pontban hivatkozott ítélkezési gyakorlattal. Ezen ítéletek ugyanis a bírságok kiszámításakor a „súly" kifejezést nem az iránymutatás szerinti technikai értelemben, hanem általánosan használják a jogsértés intenzitásának leírásához. Következésképpen a Bizottságnak lehetősége volt arra, hogy a bírságok kiszámításakor az 1/2003 rendelet 23. cikke értelmében vett „súly" bizonyos szempontjait ne az iránymutatása értelmében vett „súly" keretében, hanem az enyhítő és súlyosító körülmények keretében vegye figyelembe.

141 Erről van szó különösen a több vállalkozás által elkövetett egységes és folyamatos jogsértésben való részvétel relatív súlyának értékelésekor. E tekintetben a Bíróság megerősítette, hogy a 17. rendelet 15. cikkének (2) bekezdése és az ESZAK-Szerződés 65. cikkének (5) bekezdése alapján kiszabott bírság megállapításának módszeréről

szóló iránymutatást (HL 1998. C 9., 3. o.; magyar nyelvű különkiadás 8. fejezet, 1. kötet, 171. o.; a továbbiakban: 1998. évi iránymutatás) illetően az egyes érintett vállalkozások jogsértésben való részvételének relatív súlyát a súlyosító vagy enyhítő körülmények esetleges alkalmazása keretében kell megvizsgálni (a fenti 139. pontban hivatkozott Carbone-Lorraine kontra Bizottság ügyben 2009. november 12-én hozott ítélet 27. pontja). Egységes és folyamatos jogsértés esetén az 1998. évi iránymutatásban használt „jogsértés" fogalom tehát a több vállalkozást magában foglaló átfogó jogsértésre utal, és ezen egységes jogsértés „súlya" valamennyi résztvevő tekintetében ugyanaz.

142 A fenti 139. pontban hivatkozott Carbone-Lorraine kontra Bizottság ügyben 2009. november 12-én hozott ítélet azonban az 1998. évi iránymutatásra vonatkozik. A 2006. évi iránymutatás, amint a fenti 129. pontban már kiemelésre került, a bírságok kiszámítása területén alapvető módszertani változást eredményezett. Először is a jogsértések három („enyhe", „súlyos" és „különösen súlyos") kategóriába való sorolását eltörölte. A jelenlegi, 0-tól 30%-ig terjedő skálát magában foglaló rendszer pontosabb különbségtételt tesz lehetővé a jogsértések súlya alapján.

143 Másodszor eltörölték az átalányösszegeket. Ezentúl az alapösszeget az egyes vállalkozások által egyedileg, a jogsértéssel közvetlen vagy közvetett összefüggésben végzett eladások értéke alapján számítják ki. Ezen új módszer tehát megkönnyíti az egyes vállalkozások jogsértésben való egyedi részvétele terjedelmének figyelembevételét a jogsértés súlyának értékelése keretében. Lehetővé teszi annak figyelembevételét is, hogy az egységes jogsértés súlya idővel esetleg csökkent.

144 Harmadszor a tárgyaláson a Bizottság megerősítette, hogy határozathozatali gyakorlatában már nem alkalmaz szükségszerűen egyetlen mértéket az ilyen jogsértés valamennyi résztvevője tekintetében. Az [EK] 81. cikk és az EGT-Megállapodás 53. cikke értelmében indított eljárás[ban] (COMP/39.181 – „gyertyavíasz"-ügy) 2008. október 1-jén hozott C (2008) 5476 „Candle waxes"-határozatban, amelynek

összefoglalóját a Hivatalos Lap 2009. december 4-i számában (HL C 295., 17. o.) tették közzé, valamint az [EK] 81. cikk és az EGT-Megállapodás 53. cikke szerinti eljárás[ban] (COMP/38.589 – „hőstabilizátorok”-ügy) 2009. november 11-én hozott C (2009) 8682 „Heat stabilisers”-határozatban, amelynek összefoglalóját a Hivatalos Lap 2010. november 12-i számában (HL C 307., 9. o.) tették közzé, a Bizottság ugyanis a kérdéses kartellek résztvevőinek különböző kategóriáira különböző mértékeket alkalmazott a jogsértésben való részvételük relatív súlya alapján. Közelebbről ez utóbbi ügyben magasabb mértéket állapított meg azon vállalkozások esetében, amelyek nem csupán az árak rögzítésében, hanem az ügyfelek és/vagy a piac felosztásában is részt vettek.

145 Az új módszer azonban nem ír elő ilyen megközelítést. Noha a fenti 137. és 138. pontban hivatkozott ítélkezési gyakorlat kimondja, hogy figyelembe kell venni a jogsértésben való részvétel relatív súlyát és az ügy sajátos körülményeit, a Bizottság a 2006. évi iránymutatás alapján ezeket figyelembe veheti a jogsértés súlyának értékelésekor vagy az alapösszegnek az enyhítő és súlyosító körülmények alapján való kiigazításakor. Azokban az esetekben azonban, amikor a Bizottság ez utóbbi megközelítést követi, az enyhítő és súlyosító körülmények értékelésének lehetővé kell tennie az egységes jogsértésben való részvétel relatív súlyának, valamint e súly esetleges időbeli változásának megfelelő figyelembevételét.

146 A jelen ügyben a Bizottság valamennyi kérdéses vállalkozás tekintetében egyetlen, 17%-os mértéket állapított meg. Amennyiben a Gosselin azt állítja, hogy részvételének relatív súlya kevésbé jelentős, mint a többi részt vevő vállalkozásé, és hogy több sajátos vagy szokatlan körülményt is figyelembe kellett volna venni, érvelése az enyhítő körülmények Bizottság általi téves értékelésére alapított kifogások keretében kerül megvizsgálásra.

147 Ennélfogva el kell utasítani a jelen jogalap első részét, és a Gosselin érveit a negyedik rész vizsgálata keretében kell figyelembe venni (a lenti 180. és az azt követő pontok).

A jogsértés időtartamáról

148 A jogalap e részére csak a Gosselin hivatkozik.

A felek érvei

149 A Gosselin megjegyzi, hogy a Bizottság a határozat (379) preambulumbekezdésében kifejezetten elismeri, hogy az akta nem tartalmaz olyan dokumentumokat, amelyek bizonyítanák, hogy a Gosselin több mint három teljes évre kiterjedő időszakban, azaz 1993. október 30-tól 1996. november 14-ig végrehajtotta a versenyellenes megállapodásokat.

150 A Gosselin szerint a bizonyítékok e hiányát nem orvosolhatja azon állítás, miszerint egységes és folyamatos jogsértésről van szó, illetve hogy a Gosselin sosem határolódott el e jogsértéstől. Az első állítást illetően a Gosselin úgy érvel, hogy e tény nem mentesíti a Bizottságot azon kötelezettsége alól, hogy konkrétan bizonyítsa a Gosselin részvételének időtartamát. A második állítást illetően a Gosselin előadja, hogy a határozatban hivatkozott ítélkezési gyakorlat, miszerint az érintett vállalkozásnak nyíltan és egyértelműen el kell határolódnia a kartelltől, mindig a „klasszikus" kartellekre vonatkozik, amelyek keretében többoldalú találkozókra került sor, és amelyek során a

versenykorlátozó célkitűzésekre *expressis verbis* hivatkoztak. Következésképpen ezen ítélkezési gyakorlat nem alkalmazható a Gosselinre, amely a kartell egyetlen találkozóján sem vett részt. Végül a Gosselin kiemeli, hogy a hároméves időszak különösen hosszú, ennélfogva őt illetően nem lehet szó bizonyított folyamatosságról.

151 A Bizottság elismeri, hogy a Gosselint illetően az akta nem tartalmaz egyetlen olyan dokumentumot sem, amely az 1993. október 30-tól 1996. november 14-ig terjedő időszakban a jutalékok és a látszatárajánlatok konkrét eseteire vonatkozna, azonban úgy véli, hogy objektív és egybehangzó ténykörülményekből arra lehet következtetni, hogy a Gosselin kartellben való részvétele ezen időszakban folytatódott. Kiemeli, hogy átmeneti időszakról van szó, és hogy a Gosselin 1993 októberében nem vetett végérvényesen véget a kartellben való részvételének. A rendelkezésre álló bizonyítékokból az is kitűnik, hogy a kartell mint olyan tevékenysége az érintett időszakban változatlan maradt, és azt nem függesztették fel. Végül a Bizottság megállapítja, hogy a Gosselin az érintett időszak elején nem határolódott el nyilvánosan és egyértelműen a kartelltől.

A Törvényszék álláspontja

152 A Gosselin lényegében úgy érvel, hogy az 1993. október 30-tól 1996. november 14-ig terjedő időszakban (a továbbiakban: vitatott időszak) nem vett részt a kartellben, ennélfogva a részvétel éveinek számát figyelembe vevő szorzótényezőt csökkenteni kell.

153 E tekintetben az állandó ítélkezési gyakorlatból kitűnik, hogy az EK 81. cikk (1) bekezdése szerinti jogsértések esetén a bizonyítási teher a Bizottságra hárul, és ez utóbbinak pontos és egybehangzó bizonyítékokat kell benyújtania azon szilárd meggyőződésének alátámasztására, hogy az állítólagos jogsértés megtörtént (lásd ebben az értelemben a Bíróság 29/83. és 30/83. sz., CRAM és Rheinzink kontra Bizottság egyesített ügyekben 1984. március 28-án hozott ítéletének [EBHT 1984., 1679. o.] 20. pontját, és a Törvényszék T-44/02. OP., T-54/02. OP., T-56/02. OP., T-60/02. OP. és T-61/02. OP. sz., Dresdner Bank és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben 2006. szeptember 27-én hozott ítéletének [EBHT 2006., II-3567. o.] 62. pontját).

154 Erről van szó különösen azon bizonyítékok esetén, amelyek a jogsértés időtartamára vonatkoznak, amely szempont súlyát a 2006. évi iránymutatás jelentősen megerősítette. A jogsértés időtartamának közvetlen bizonyítására alkalmas bizonyítékok hiányában a Bizottság így köteles olyan bizonyítékokat bemutatni, amelyek időben kellően közeli tényekre vonatkoznak, hogy ésszerűen elfogadható legyen az, hogy e jogsértés a két meghatározott időpont között megszakítás nélkül folytatódott (lásd a Törvényszék T-61/99. sz., Adriatica di Navigazione kontra Bizottság ügyben 2003. december 11-én hozott ítéletének [EBHT 2003., II-5349. o.] 125. pontját és az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlatot).

155 A jelen ügyben nem vitatott, hogy a vitatott időszakra vonatkozóan nincsenek okirati bizonyítékok.

156 A Bizottság azonban a határozatban és beadványaiban azon ítélkezési gyakorlatra hivatkozott, miszerint annak érdekében, hogy felelősségének véget vessen, a vállalkozásnak nyíltan és egyértelműen el kell határolódnia a kartelltől, hogy a többi résztvevő tudatában legyen azon ténynek, hogy már nem támogatja a kartell általános célkitűzéseit.

157 E tekintetben igaz, hogy amennyiben a többoldalú találkozókon való részvétel bizonyított, az érintett vállalkozás feladata olyan ténykörülmények előterjesztése, amelyek bizonyítják, hogy az említett találkozókon való részvétele mögött nem volt semmilyen versenyellenes szándék – úgy, hogy bizonyítja, a versenytársaival közölte, hogy e találkozókon az övéktől eltérő szándékkal vesz részt (a Bíróság fenti 37. pontban hivatkozott Aalborg Portland és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben hozott ítéletének 81. pontja és a C-199/92. P. sz., Hüls kontra Bizottság ügyben 1999. július 8-án hozott ítéletének [EBHT 1999., I-4287. o.] 155. pontja).

158 Ezen ítélkezési gyakorlat azonban azon kartellekre vonatkozik, amelyek keretében többoldalú találkozókra került sor, és amelyek során versenyellenes célkitűzésekre hivatkoztak. Ahogyan a Bíróság a fenti 37. pontban hivatkozott Aalborg Portland és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben hozott ítélet 82. pontjában kifejtette, e jogelv indoka az, hogy az ilyen találkozókon részt vevő vállalkozás, amely nyilvánosan nem határolta el magát annak tartalmától, azt a benyomást keltette a többi résztvevőben,

hogy elfogadja annak eredményét, és azt betartja. Márpedig a jelen ügyben nem vitatott, hogy a Gosselin nem vett részt ilyen találkozókon.

159 Következésképpen a Bizottság feladata volt a Gosselin részvétele időtartamának bizonyítása, anélkül hogy részesülhetne a bizonyítási tehernek a fent hivatkozott ítélkezési gyakorlatból eredő könnyítésében.

160 Márpedig meg kell állapítani, hogy a vitatott időszakot illetően a Bizottság által hivatkozott ténykörülmények nem alkalmasak a Gosselin kartellben való részvételének jogilag megkövetelt módon való bizonyítására.

161 Először is, amennyiben a Bizottság arra hivatkozik, hogy a vitatott időszak átmeneti időszak, és hogy a Gosselin 1993 októberében nem vetett végérvényesen véget a kartellben való részvételének, meg kell állapítani, hogy ez szorosan együtt jár azzal a ténynyel, hogy megszakításról van szó. Kizárólag azon körülmény, hogy a Gosselin mind az érintett időszakot megelőzően, mind pedig azt követően részt vett a kartellben, tehát nem releváns. Továbbá azon tény, hogy a Gosselinnek a kartellben való részvétel miatt felelősségét csak 2002. szeptember 18-ig, az utolsó okirati bizonyíték keltéig állapították meg, noha a kartell 2003 szeptemberéig fennállt, azt bizonyítja, hogy a kartellben való részvételnek kifejezett nyilatkozat hiányában is véget lehet vetni.

162 Másodszor a Bizottság úgy érvel, hogy a Gosselin 1996 novembere után is ugyanazon versenyellenes magatartásokban vett részt, mint 1993 októbere előtt, és e két időpont között a kartellen belüli magatartásában semmilyen változás nem következett be. Mivel azonban a kartell működési módja a vitatott időszakban nem változott, a Gosselin részvétele csupán ugyanazon formákat ölthette, mint azelőtt.

163 Harmadszor a Bizottság a határozat (274) preambulumbekezdésében kiemelte, hogy pusztán azon tény, hogy valamely látszatárajánlat nem szerepel az aktájában, nem jelenti azt, hogy ezen árajánlat sosem készült el. Az aktában szereplő bizonyítékok azt mutatják, hogy egyes látszatárajánlatokat néha közvetlenül a költöző személynek küldtek meg. E preambulumbekezdés szerint az Allied Arthur Pierre egyik, Brüsszelből (Belgium) Lisszabonba (Portugália) való költöztetésre vonatkozó belső feljegyzése azt mutatja, hogy látszatárajánlatokat kértek a Gosselintől és a Zieglertől. E feljegyzés egyébként kifejti, hogy a Gosselin „ma megküldi postán a látszatárajánlatot, [és hogy az] ügyfelet erről tájékoztatják". E költöztetésre azonban 1998-ban, tehát a vitatott időszakot követően került sor.

164 Negyedszer a Bizottság a tárgyaláson elismerte, hogy a Gosselin vitatott időszakban való részvételére vonatkozóan nincsen egyéb ténykörülmény.

165 Ötödször a vitatott időszak időtartamát illetően ki kell emelni, hogy azon kérdés, hogy az említett időszak elegendően hosszú-e a jogsértés megszakításához, vagy sem, nem vizsgálható absztrakt módon. Épp ellenkezőleg, azt a kérdéses kartell működésével összefüggésben kell értékelni (a Törvényszék T-18/05. sz., IMI és társai kontra Bizottság ügyben 2010. május 19-én hozott ítéletének [EBHT 2010., II-1769. o.] 89. és az azt követő pontjai).

166 A jelen ügyben a határozat (280) preambulumbekezdésében szereplő 3. táblázatból kitűnik, hogy az érintett vállalkozások rendszerint évente többször is kapcsolatba léptek látszatárajánlatok készítése vagy jutalékok fizetése érdekében. Azon tény ugyanis, hogy e magatartások a *do ut des* elven nyugodtak (lásd a fenti 79. pontot), szükségessé tett bizonyos folyamatosságot a kartellen belüli együttműködés során. Márpedig azon időszak időtartama, amely alatt a Gosselin nem vett részt e magatartásokban, több mint három évet tesz ki. Mivel ezen időtartam jóval meghaladja azon időközöket, amelyekkel a kérdéses vállalkozások rendszerint – látszatárajánlatok készítése vagy jutalékok fizetése révén – kinyilvánították a verseny korlátozására irányuló szándékukat, meg kell állapítani, hogy a Bizottság nem mutatott be olyan bizonyítékokat, amelyek időben kellően közeli tényekre vonatkoznak, hogy ésszerűen elfogadható

legyen az, hogy a jogsértés 1993. október 30. és 1996. november 14. között megszakítás nélkül folytatódott.

167 Hatodszor a határozatban a Bizottság a jogsértés egységes és folyamatos jellegére támaszkodott. Márpedig, ahogyan erre a Gosselin is hivatkozott, meg kell állapítani, hogy a vitatott időszakra vonatkozó okirati bizonyítékok hiányát nem orvosolhatja azon, a határozat (380) preambulumbekezdésében szereplő állítás, miszerint a kérdéses kartell egységes és folyamatos jogsértésnek minősül. E megállapítás ugyanis nem teszi lehetővé a kartell teljes időtartama vonatkozásában a Gosselin felelősségének megalapozását. Így a 2006. évi iránymutatás (24) bekezdése nem a jogsértés időtartamára, hanem az egyes vállalkozások jogsértésben való részvételének időtartamára utal. Következésképpen meg kell határozni a kartellben való egyedi részvétel időtartamát, ahogyan a Bizottság a határozatban tette.

168 A fenti megfontolások összességéből következik, hogy a jogalap második, a jogsértés időtartamának téves meghatározására alapított részét el kell fogadni, és ennélfogva meg kell semmisíteni a határozatot annyiban, amennyiben az megállapítja a Gosselin felelősségét a vitatott időszakban a kartellben való részvétele miatt. Következésképpen a vitatott időszak időtartamát le kell vonni a határozat (548) preambulumbekezdésében megállapított 10 éves és 7 hónapos időtartamból. A Gosselin részvétele tehát 7 évig és 6 hónapig tartott.

169 Tekintettel azon tényre, hogy a Gosselin a vitatott időszakot követően újrakezdte és megismételte azon jogsértésben való részvételét, amellyel kapcsolatban nem vitatja, hogy ugyanazon kartellről van szó, mint amelyben a megszakítás előtt is részt vett, az 1/2003 rendelet 25. cikkének (2) bekezdése értelmében vett elévülés a jelen ügyben nem alkalmazható. Mégis meg kell változtatni a határozatot, mivel a Gosselin kartellben való részvétele tényleges időtartamának figyelembevétele érdekében csökkenteni kell a vele szemben kiszabott bírság összegét. E megváltoztatás konkrét következményei a lenti 174. pontban kerülnek kifejtésre.

Az alapösszeg kiszámításakor figyelembe veendő eladások értékéről

A felek érvei

170 A felperesek úgy érvelnek, hogy a Bizottság a határozatban az eladások értékét illetően téves összegből indul ki. E hiba oka az, hogy a Gosselin pénzügyi éve nem felel meg a naptári évnek. Ennélfogva a Bizottságnak (a 2006. évi iránymutatás (13) bekezdése értelmében vett) „a jogsértésben való részvétel utolsó teljes üzleti év[eként]" a jogsértés végét megelőző utolsó pénzügyi évet kellett volna figyelembe vennie. Mivel a határozatból kitűnik, hogy a jogsértés végének időpontja 2002. szeptember 18., ezen utolsó pénzügyi év a 2001. július 1-jétől 2002. június 30-ig tartó pénzügyi év (amely 1 607 946,90 eurós forgalomnak felel meg), nem pedig a 2000. július 1-jétől 2001. június 30-ig tartó pénzügyi év, amelyet a határozat figyelembe vett.

171 Ellenkérelmében a Bizottság elismeri, hogy a 2006. évi iránymutatás nem ad teljes választ azon kérdésre, hogy a Bizottságnak főszabály szerint mely adatokat kell figyelembe vennie kiindulópontként. Viszonválaszában a Bizottság elismeri továbbá, hogy a 2001. július 1-jétől 2002. június 30-ig tartó időszak referenciaévként jobban megfelel, mint a határozatban figyelembe vett időszak.

A Törvényszék álláspontja

172 A Bizottság 2009. július 24-én elfogadta a C (2009) 5810 határozatot, amely a Gosselinnel és a Portieljével szemben kiszabott bírság alapösszegének kiszámításakor

figyelembe veendő eladások értéke tekintetében módosította a határozatot (lásd a fenti 19. pontot). E határozatban a Bizottság referenciaévként a 2001. július 1-jétől 2002. június 30-ig tartó időszakot, tehát az 1 607 946 eurós releváns forgalmat vette figyelembe. Következésképpen a Gosselinnel szemben kiszabott bírságot 3,28 millió euróra csökkentette, amelyből 270 000 euró megfizetéséért a Portielje egyetemlegesen felel.

173 Mivel a Bizottság elismerte a jelen jogalap harmadik részének megalapozottságát, és következésképpen módosította a határozatot, a jogalap e részéről már nem kell határozni.

174 Mivel a jogsértés időtartama 7 év 6 hónapra csökkent (lásd a fenti 168. pontot), a Gosselinnel szemben kiszabott bírság összegét 2,32 millió euróra kell csökkenteni (0,17-tel és 7,5-tel megszorzott, és elrettentés címén a kiegészítő összeggel megnövelt korrigált forgalom).

Az enyhítő körülményekről

A felek érvei

175 A felperesek úgy vélik, hogy a Bizottság a határozatban tévesen tagadja meg a Gosselin korlátozott részvételével és csekély szerepével összefüggő enyhítő körülmény figyelembevételét. E tekintetben először is úgy érvelnek, hogy a Gosselin nem vett részt a kartell létrehozásában és az árakra vonatkozó megállapodásokban. A jutalékokra vonatkozó megállapodásokban való állítólagos részvétele igen korlátozott és szórványos volt.

176 Másodszor úgy vélik, hogy a határozat egyáltalán nem bizonyította, hogy a Gosselin tudott, vagy neki szükségszerűen tudnia kellett arról, hogy cselekményei egy összterv részét képezik, és hogy ezen összterv a kartell valamennyi alkotóelemére kiterjed. Ezenkívül vitatják, hogy a kartell egészéért való esetleges felelősség elegendő azon enyhítő körülmény elutasítására, amely éppen az adott vállalkozás igen korlátozott szerepéből indul ki.

177 Harmadszor a felperesek azt állítják, hogy a vállalkozások és intézmények költöztetésével megbízott szervezeti egységek teljesen tudatában voltak a látszatárajánlatok elvének, és azt eszköznek tekintették a költöztetések közigazgatási aktáinak könnyű kiegészítéséhez. Mivel olyan magatartásról van szó, amelyet az érintett költöztető társaságok nem tartottak titokban, a költöztetésekkel megbízott szervezeti egységeknek tudatában kellett lenniük a látszatárajánlatok létezésének. A Gosselint illetően az akta példaként utal egy, a nemzetközi költöztetésekkel kapcsolatban aláírásra jogosult közösségi alkalmazottra, aki látszatárajánlatokat kért.

178 A Bizottság cáfolja ezen érveket.

A Törvényszék álláspontja

179 A határozatból kitűnik, hogy a Bizottság semmilyen enyhítő körülményt nem vett figyelembe. A felperesek azonban azt állítják, hogy a Bizottságnak figyelembe kellett volna vennie azon tényt, hogy a Gosselin nem vett részt a kartell létrehozásában és az árakra vonatkozó megállapodásokban (első kifogás), továbbá hogy a Gosselin nem tudott arról, hogy cselekményei egy összterv részét képezik (második kifogás), és hogy a Bizottság néhány alkalmazottja tudatában volt a látszatárajánlatokkal kapcsolatos magatartásnak (harmadik kifogás).

– Az első és a második kifogásról

180 Először is azon állítást illetően, miszerint a Gosselin nem vett részt a kartell létrehozásában és az írásbeli megállapodásokban, meg kell állapítani, hogy a jutalékokra vonatkozó megállapodás végrehajtásában való első, iratokkal bizonyított részvételére valóban 1992-ben került sor, míg e magatartásokat a 80-as években vezették be. Ezen elem azonban csak azon kérdés keretében releváns, hogy a vállalkozás játszott-e irányítói vagy felbújtói szerepet, amely szerep a 2006. évi iránymutatás (28) bekezdése értelmében súlyosító körülménynek tekinthető. Azon tény azonban, hogy a kérdéses versenyellenes megállapodások bevezetésében nem vett részt aktívan, önmagában nem minősül enyhítő körülménynek.

181 Másodszor a Gosselin jogsértésben való részvételének állítólagos igen korlátozott jellegét illetően nem vitatott, hogy a Gosselin sosem vett részt az árak rögzítésére vonatkozó írásbeli megállapodásokban vagy versenyellenes célú találkozókon.

182 E tekintetben ki kell emelni, hogy a 2006. évi iránymutatás (29) bekezdésének harmadik franciabekezdése értelmében ahhoz, hogy az érintett vállalkozás enyhítő körülmények miatt a bírság csökkentésében részesüljön, „bizonyítékkal [kell] szolgál[nia] arra, hogy részvétele a jogsértésben kifejezetten csekély”, és „következésképpen bizonyítani[a] [kell] azt is, hogy mialatt részt vett a jogsértő megállapodásban, a piacon versenyző magatartás tanúsításával hatékony módon elkerülte azok végrehajtását”. Márpedig a jelen ügyben e feltételek nem teljesülnek.

183 A „mint például” kifejezés használata azonban azt jelzi, hogy a 2006. évi iránymutatás (29) bekezdésében felsorolt enyhítő körülmények listája nem kimerítő. Továbbá, amint a Portielje negyedik jogalapja és a Gosselin második jogalapja keretében megállapításra került, a jelen ügy sajátos körülményeit, különösen a vállalkozásnak a jogsértés valamennyi alkotóelemében való részvételét vagy annak hiányát figyelembe kell

venni, ha nem is a jogsértés súlyának értékelésekor, de legalábbis az alapösszegnek az enyhítő és súlyosító körülmények alapján való kiigazítása keretében. E kötelezettség ugyanis egyike volt azon okoknak, amelyek lehetővé tették a Bíróság számára annak kimondását, hogy az egységes és folyamatos jogsértés fogalma nem ellentétes azon elvvel, miszerint a versenyjog megsértéséért való felelősség személyes jellegű (a fenti 76. pontban hivatkozott Bizottság kontra Anic Partecipazioni ügyben hozott ítélet 84. pontja). Kizárólag az e (29) bekezdés harmadik franciabekezdésében megállapított kritériumok nem alkalmasak e lehetőség biztosítására. Következésképpen értékelni kell az adott ügy sajátos körülményeit.

184 E tekintetben nem vitatott, hogy a kérdéses jogsértés idővel változott. Az írásbeli megállapodásokat a jogsértés első szakaszában, 1984-től a 90-es évek elejéig alkalmazták, ezt követően pedig felhagytak azokkal. A jogsértés második szakaszát a látszatárajánlatok és jutalékok alkalmazása jellemzi. Következésképpen a 2006. évi iránymutatás (19) bekezdésének értelmében figyelembe veendő eladások értékének arányát főszabály szerint az időre tekintettel változtatni lehetne. E körülmény igazolhatná a bírság enyhítő körülmények miatti csökkentését is.

185 Márpedig meg kell állapítani, hogy azon magatartások, amelyekben a Gosselin részt vett, nem jelentenek kevésbé súlyos jogsértéseket, mint az árak rögzítésére vonatkozó írásbeli megállapodások vagy meghatározott költöztetések árainak *ad hoc* rögzítése. A Gosselin állításaival ellentétben ugyanis a látszatárajánlatok és a jutalékok az árakra is kihatottak (lásd a fenti 67. és az azt követő pontokat). Ugyanígy a jelen ügy körülményei között azon tény, hogy a Gosselin nem vett részt versenyellenes célú találkozókon, mivel ilyeneket már nem szerveztek abban az időszakban, amelyben a Gosselin a kartellben részt vett, nem releváns a jogsértés súlyának értékelésekor, mivel a kartell olyan mechanizmusok révén működött, amelyek feleslegessé tették az ilyen találkozókat.

186 Ebből következik, hogy a Bizottság megállapíthatott egyetlen mértéket az egységes és folyamatos jogsértés teljes időtartamára, és nem volt köteles enyhítő körülményként figyelembe venni e jogsértés időbeli változását.

187 Harmadszor a felperesek azon kifogását illetően, miszerint az egységes és folyamatos jogsértésért való esetleges felelősség nem elegendő az adott vállalkozás korlátozott szerepével kapcsolatos enyhítő körülmény elutasítására, meg kell állapítani, hogy ezen állítás helytálló. Azon tény azonban, hogy a Gosselin nem tudott a kartell összetervéről, nem minősül enyhítő körülménynek. Ezen érv akkor lenne releváns, ha a felperesek az egységes és folyamatos jogsértés megállapítását kívánnák megkérdőjelezni, ilyen kifogást azonban nem hoztak fel.

188 E kifogásokat tehát el kell utasítani.

– A harmadik kifogásról

189 Azon kifogást illetően, hogy a Bizottság tudott a látszatárajánlatokkal kapcsolatos magatartásról, meg kell állapítani, hogy a 2006. évi iránymutatás (29) bekezdésének utolsó franciabekezdése kimondja, hogy „[a] bírság alapösszege csökkenthető, […] amennyiben a versenyellenes magatartást közhatóságok vagy jogszabályok engedélyezték vagy ösztönözték”.

190 Márpedig az ügy iratai egyáltalán nem tartalmaznak azt alátámasztó bizonyítékot, hogy a látszatárajánlatokat a Bizottság mint intézmény engedélyezte, ösztönözte vagy kérte. A Bizottságnak *de facto* semmilyen érdeke nem fűződött a látszatárajánlatok rendszerének ösztönzéséhez vagy eltűréséhez, mivel az sértette érdekeit. Azon tény, hogy egyes alkalmazottak a Bizottság által végül is megtérített valamely költöztetés

esetén látszatárajánlatokat kértek, nem jelenti azt, hogy az intézménynek e magatartásról tudomása volt, sem pedig azt, hogy abban részt vett, mivel különbséget kell tenni a Bizottság alkalmazottai és a Bizottság mint intézmény között. Maga a költöztetést végző vállalkozással kapcsolatban lévő személy nem a költöztető társaságok tényleges ügyfele. A tényleges ügyfél azon intézmény vagy vállalkozás, amely részére e személy dolgozik, és amely vállalja a költöztetés költségeit.

191 Még ha feltételezzük is, hogy valamely intézmény alkalmazottja látszatárajánlatokat kért, a Gosselinnek tudnia kellett volna, hogy az ilyen kérések az intézmények nevében vagy annak ösztönzésére nem fogalmazhatók meg, ugyanis azok nyilvánvalóan ellentétesek az intézmények pénzügyi érdekeivel. A két vagy három árajánlat benyújtásának követelménye éppen a minimális verseny fennállását hivatott biztosítani, valamint annak elkerülését, hogy egyetlen költöztető társaság határozhassa meg egyoldalúan valamely költöztetés árát.

192 Továbbá önmagában a versenyellenes magatartás ismerete nem foglalja magában azt, hogy a Bizottság e magatartást a 2006. évi iránymutatás (29) bekezdésének utolsó franciabekezdése értelmében hallgatólagosan „engedélyezte vagy ösztönözte". Az állítólagos tétlenség ugyanis nem hasonlítható olyan pozitív aktushoz, mint az engedélyezés vagy az ösztönzés.

193 Mindenesetre meg kell állapítani, hogy a Gosselin érvei csak a látszatárajánlatokra vonatkoznak. Márpedig a látszatárajánlatokkal kapcsolatos magatartás az egységes és folyamatos jogsértés összetevőinek csupán egyike. A felhozott érvek semmi esetre sem igazolhatják a jutalékfizetést.

194 Ennélfogva e kifogást, és így a jelen jogalap utolsó részét el kell utasítani.

4. *A Portielje ötödik, illetve a Gosselin harmadik, az egyenlő bánásmód elvének megsértésére alapított jogalapjáról*

195 E jogalapra másodlagosan hivatkoztak, és az két részből áll.

A felek érvei

196 Először is a felperesek úgy érvelnek, hogy amennyiben nem fogadnák el a korábbi jogalapok keretében e tekintetben felhozott érveiket, a határozat 2. cikkének e) pontját az egyenlő bánásmód elvének megsértése miatt meg kell semmisíteni, mivel a Bizottság a bírság megállapításakor egyáltalán nem veszi figyelembe a magatartása és a „klasszikus" kartellben részt vevő költöztető társaságok (Arthur Pierre, Interdean, Transworld és Ziegler) magatartása közötti objektív és minőségbeli különbséget.

197 Másodszor, amennyiben nem fogadnák el a korábbi jogalapok keretében e tekintetben felhozott érveiket, a felperesek szerint ez azzal járna, hogy az eladások értékének a bírság kiszámítása céljából való meghatározásakor a Gosselin objektív igazolás nélkül eltérő bánásmódban részesülne.

198 A Bizottság a korábbi jogalapok keretében tett észrevételeire utal.

A Törvényszék álláspontja

199 Ezen utolsó jogalap első részének a Gosselin második jogalapjához viszonyítva semmilyen önálló dimenziója nincs. E rész lényegében már megvizsgálásra került (lásd a fenti 134. és az azt követő pontokat).

200 Mivel a Bizottság elismerte a Gosselin második jogalapjának az eladások értékére vonatkozó harmadik része megalapozottságát, a jelen jogalap második részét, amelyet csak másodlagosan hoztak fel, már nem kell megvizsgálni.

201 A fentiek összességéből következik, hogy a határozatot meg kell semmisíteni a Portieljére vonatkozó részében (a fenti 59. pont), és annyiban, amennyiben megállapítja, hogy a Gosselin az 1993. október 30-tól 1996. november 14-ig tartó időszakban részt vett az EK 81. cikk (1) bekezdésének megsértésében (a fenti 168. pont). Továbbá már nem kell határozni a jogalap azon részéről, amely a Gosselinnel szemben kiszabott bírság alapösszegének kiszámításakor figyelembe veendő eladások értékére vonatkozik (a fenti 173. pont). E bírság összegét ennélfogva 2,32 millió euróra kell csökkenteni (a fenti 174. pont). A T-208/08. sz. ügyben benyújtott keresetet egyebekben el kell utasítani.

A költségekről

202 Az eljárási szabályzat 87. cikkének 2. §-a alapján a Törvényszék a pervesztes felet kötelezi a költségek viselésére, ha a pernyertes fél ezt kérte. Mivel a Bizottság a T-209/08. sz. ügyben pervesztes lett, a Portielje kérelmének megfelelően kötelezni kell a költségek viselésére. A T-208/08. sz. ügyben a felek mindegyike részben pervesztes

lett, és az eljárás részben okafogyottá vált. Következésképpen az eljárási szabályzat 87. cikke 3. és 6. §-ának megfelelően a felek mindegyike maga viseli saját költségeit.

A fenti indokok alapján

A TÖRVÉNYSZÉK (nyolcadik tanács)

a következőképpen határozott:

1) A T-208/08. sz. ügyben a Törvényszék az EK [81.] cikk és az EGT-megállapodás 53. cikke szerinti eljárás[ban] (COMP/38.543 – „nemzetközi költöztetési szolgáltatások"-ügy) 2008. március 11-én hozott C (2008) 926 végleges bizottsági határozatot megsemmisíti annyiban, amennyiben az megállapítja, hogy a Gosselin Group NV az 1993. október 30-tól 1996. november 14-ig tartó időszakban részt vett az EK 81. cikk (1) bekezdésének megsértésében.

2) A Törvényszék a Gosselin Grouppal szemben a C (2008) 926 határozat – 2009. július 24-i C (2009) 5810 végleges bizottsági határozattal módosított – 2. cikkében kiszabott bírság összegét 2,32 millió euróban állapítja meg.

3) A Törvényszék a keresetet ezt meghaladó részében elutasítja.

4) A T-209/08. sz. ügyben a Törvényszék a C (2009) 5810 határozattal módosított C (2008) 926 határozatot a Stichting Administratiekantoor Portieljére vonatkozó részében megsemmisíti.

5) A T-208/08. sz. ügyben mindegyik fél maga viseli saját költségeit.

6) A T-209/08. sz. ügyben a Törvényszék az Európai Bizottságot kötelezi a költségek viselésére.

Papasavvas Wahl Dittrich

Kihirdetve Luxembourgban, a 2011. június 16-i nyilvános ülésen.

Aláírások

Tartalomjegyzék

A tényállás ..... II - 3649

1. A jogvita tárgya ..... II - 3649

2. A felperesek ..... II - 3650

3. A közigazgatási eljárás ..... II - 3650

4. A határozat ..... II - 3651

Az eljárás és a felek kérelmei ..... II - 3655

A jogkérdésről ..... II - 3657

1. A Portieljének az EK 81. cikk megsértésére alapított, első és második jogalapjáról .. II - 3658

A felek érvei ..... II - 3658

A Portielje érvei ..... II - 3658

A Bizottság érvei ..... II - 3660

A Törvényszék álláspontja ..... II - 3660

Az első jogalapról ..... II - 3661

A második jogalapról ..... II - 3664

2. A Portielje harmadik, illetve a Gosselin első, az EK 81. cikk megsértésére alapított jogalapjáról ..... II - 3667

A verseny érzékelhető korlátozásának állítólagos hiányáról ..... II - 3668

A felek érvei ..... II - 3668

A Törvényszék álláspontja ..... II - 3669

– A versenykorlátozás állítólagos hiányáról ..... II - 3669

– A versenyellenes hatás bizonyításáról ..... II - 3671

– Az írásbeli megállapodásokért való felelősségről ..... II - 3672

A tagállamok közötti kereskedelemre gyakorolt érzékelhető hatás állítólagos hiányáról ..... II - 3673

A felek érvei ..... II - 3673

A Törvényszék álláspontja ..... II - 3675

– A határokon átnyúló jellegről ..... II - 3678

– A 40 millió eurós küszöbértékről ..... II - 3679

– Az 5%-os küszöbértékről ..... II - 3680

3. A Portielje negyedik, illetve a Gosselin második, a bírság csökkentésére irányuló jogalapjáról ..... II - 3683

A jogsértés súlyáról ..... II - 3684

A felek érvei ..... II - 3684

A Törvényszék álláspontja ..... II - 3684

– Az adott ügy valamennyi releváns körülményének figyelembevételére vonatkozó kötelezettségről ..... II - 3685

– Az állítólagos jelentős minőségbeli különbségről ..... II - 3687

A jogsértés időtartamáról ..... II - 3692

A felek érvei ..... II - 3692

A Törvényszék álláspontja ..... II - 3693

Az alapösszeg kiszámításakor figyelembe veendő eladások értékéről ..... II - 3698

A felek érvei ..... II - 3698

A Törvényszék álláspontja ..... II - 3698

Az enyhítő körülményekről ..... II - 3699

A felek érvei ..... II - 3699

A Törvényszék álláspontja ..... II - 3700

– Az első és a második kifogásról ..... II - 3701

– A harmadik kifogásról ..... II - 3703

4. A Portielje ötödik, illetve a Gosselin harmadik, az egyenlő bánásmód elvének megsértésére alapított jogalapjáról ..... II - 3705

A felek érvei ..... II - 3705

A Törvényszék álláspontja ..... II - 3706

A költségekről ..... II - 3706